

İZMİR İNGİLİZ BAŞKONSOLOSLUĞUNUN ASKERİ İSTİHBARAT FAALİYETLERİ (1878-1914)

Funda ADITATAR*

Özet

İngiliz Levant konsolosluk hizmetleri, 1825 yılından itibaren on dokuzuncu yüzyıl süresince İngiltere'nin Osmanlı İmparatorluğu ile geliştirdiği siyasetiyle paralel bir durum arz etmiştir. 1870'lere kadar Osmanlı topraklarını koruma siyaseti, konsolosluk hizmetlerinin siyasi ve ticari yönlerini hemen hemen eşit düzeyde etkilemişken, 1878 Berlin Antlaşması ardından İmparatorluğun toprak bütünlüğünün korunması yerine kontrollü paylaşımına dönüştüğü yıllarda, konsolosların görevlerinin de siyasi yönü ağır basmaya başlamıştır. Bu makalede, İzmir İngiliz Başkonsolosluğunun en hacimli raporları olan askerî istihbaratla ilgili raporlar değerlendirildi. Raporlardaki yoğunluk, İzmir'in ticari öneminin ona kazandırdığı stratejik konumu ile 1878 - 1914 yılları arasındaki İmparatorluğun son döneminde meydana gelen ayaklanma ve savaşlar sebebiyle yaşanan yoğun askerî hareketlilikle açıklanabilir.

Anahtar Kelimeler: *İzmir, İngiliz Konsolosluğu, Askerî İstihbarat, Batı Anadolu.*

Abstract

Military Intelligence Deeds in the Reports of Izmir British Consulate General (1878-1914)

From 1825 up to the late nineteenth century the British Levant Consular Service developed highly parallel with the policy of Britain in the Ottoman Empire. During the protection policy of the Ottoman territory which continued until the 1870s, political and commercial aspects of consular services has been formulated almost an equal level. Instead of protecting the territorial integrity of the Empire after the Berlin Treaty of 1878 turned into a controlled sharing and consuls began press to served heavily political direction. The aim of this paper is to evaluate reports of Izmir British Consulate about military intelligence. The voluminous reports of the consulate related with the military intelligence. This situation occurs in Izmir because of commercial importance and strategic location, and also riots and wars all of these can be explained in the intensive military mobility during the last period of the Empire (1878-1914).

Key Words: *Izmir, British Consulate, Military Intelligence, Western Anatolia*

* Dr. Öğr. Gör., İzmir Yüksek Teknoloji Enstitüsü, Genel Kültür Dersleri Bölümü.
fundaaditatar@iyte.edu.tr

Giriş

Konsolosluklar, antik dönemlerde varlıklarına rastlanan iktisadi temeli, uluslararası ticaret koşullarında ortaya çıkmış kurumlardır. Bu yönüyle devletler arasındaki daimi diplomatik görevlerin oluşumundan daha eski bir geçmişe sahiptir. On altıncı yüzyılda Batı Avrupa’da feodal devletlerde monarşilerin güçlenmesi, üretkenliğin artması, şehirlerin gelişimi ve büyük coğrafi keşifler sonucu uluslararası ticaretin yeni bir ivme kazanması, konsolosluk sisteminin gelişimine imkân sağladı. Konsolosluk kurumunun gelişmesinde ve önem kazanmasında, dönemin uluslararası ticaretinde yaşanan zorlu ve mücadelecilik ortamı etkili olmuştur. Sıkı rekabet ortamında bir hayli zorlaşan ticari faaliyetlerin devletlerce desteklenmesiyle konsoloslar, devlet tarafından gönderilmeye, sadece tüccarları değil mensup olduğu devleti temsil etmeye başladılar. Devlet temsilcileri olarak konsolosluklar, günümüzdeki gelişimine İkinci Dünya Savaşı sonrasına kadar geçen süreç içinde iktisadi ve siyasi olaylar etrafında şekillenerek ulaştı¹. Konsolosun görevleri veya verdiği başlıca

¹ Konsolosluk kurumunun tarihsel gelişimi hakkında başlıca çalışmalar için bkz. Henry Bonfils, *Manuel de droit international public (Droit des gens)*, 3. basım, yeniden gözden geçiren P. Fauchille, Paris, 1901, s. 410-439; Alberto M. Candiotti, *Historia de la instrucción consular en la antigüedad y en la Edad Media*, Buenos Aires, 1925; C. Cardahi, “La conception et la pratique du droit international privé dans l’Islam”, Académie de droit international içinde, *Recueils des cours*, II, Paris 1937, s. 537; Francesco P. Contuzzi, *La istituzione dei consolati ed il diritto internazionale europeo nella sua applicabilità in Oriente*, Napoli, 1885; Franz Dölger, *Corpus der gieschischen Urkunden des Mittelalters und der neuen Zeit*, Reihe A, Abteilung I: *Regesten der Kaiserurkunden des Oströmischen Reiches*, Münih, 1924-1932; H. Déherain, “Les premiers consuls de France sur la côte septentrionale de l’Anatolie”, *Revue de l’histoire des colonies françaises*, Paris 1924 (güz); Paul Fauchille, *Traité de droit international public*, 8. basım, I. Cilt, Paris 1926, s. 111-230; L.J.D. Féraud-Giraud, *De la juridiction française dans les Echelles du Levant et de Barbarie. Etude sur la condition légale des étrangers dans les pays hors chrétienté*, 2 cilt, 2. basım, Paris 1866; Ernest Genevois, *Historie critique de la juridiction consulaire*, Paris 1866; Frank E. Hinckley, *American Consular Jurisdiction in the Orient*, Washington 1906; F.I. Kozhevnikov, *Uchebnoe posobie po mezhdunarodonomu publicnomu pravu*, III. Cilt, Organi vnesnikh znachenii, Moskova 1945; Karl Lippmann, *Die Konsularjurisdiktion im Orient*, Leipzig 1898; F. Martens, *Das Consularwesen und die Consularjurisdiction im Orient*, Rusça’dan çeviren H. Skerst, Berlin 1874; M.L. de Mas-Latrie, *Traité de paix et de commerce et documents divers concernant les relations des Chrétiens avec les Arabes de l’Afrique septentrionale au Moyen Age*, 2 cilt, Paris 1866 ve 1872; Alex de Miltitz, *Manuel des consuls*, 5 cilt, Londra, Berlin 1837-1842; J.M. Pardessus, *Collection de lois maritimes antérieures au XVIIIème siècle*, 6 cilt, Paris 1828-1845; G. Pelissé du Rausas, *Le régime des capitulations dans l’Empire ottoman*, 2. basım, 2 cilt, Paris 1910-1911; V.P. Potemkin (haz.), *Istoria diplomatii*, 3 cilt, Moskova ve Leningrad, 1941-1945; H.G. Rawlinson, *Intercourse between India and the Western World-from the earliest times to the fall of Rome*, 2. basım, Londra 1926; G. Salles, “L’institution des consulats-son origine, son développement au Moyen Age chez les différents peuples”, *Revue d’histoire diplomatique*, No.2 Paris 1897; L. Strisower, “Konsulargerichtsbarkeit”, E. Mischler ve J.

hizmetler; ticari, adli ve siyasi olarak belirlenmektedir. Ticari ve adli görevler, uluslararası ve ikili antlaşmalar çerçevesinde tanımlanabilir bir durum iken siyasi görevleri tanımlamak, konsolosun görev yaptığı ülke ile temsil ettiği ülke arasındaki siyasi ilişkinin düzeyine göre değişebilen ve belirsizlik gösteren bir durum arz etmiştir.

On dokuzuncu yüzyılda, İngiliz Konsolosluk Hizmetlerinde² iki farklı konsolos temsilciliği mevcut idi. Avrupa ve Amerika'daki konsolos temsilcilikleri devletlerarası karşılıklı tanınma temeline dayanmaktaydı. Konsolosun işlevi; ticareti korumak ve geliştirmek, ticaret hukukunu uygulamak, yabancı ülkedeki uyruklarının başkanlığını yapmak ve genel olarak devletini temsil etmektir. Buna karşılık, Levant³ ve Uzak Doğu⁴ hizmetlerinde konsolosun rolü; Batılı ve yerel devlet arasındaki eşitsizliğe dayanan, öncelikli olarak siyasi ve hükmedici nitelikte idi. Osmanlı İmparatorluğunda, padişahın verdiği imtiyazlar Levant Kumpanyası tarafından atanan konsoloslar tarafından uygulanmaktaydı. 1825 yılında Kumpanya lağvedildikten sonra İngiliz Hükümeti, konsolos temsilciliği sistemini devraldı. Konsoloslar ayrıcalıklı konumlarıyla, ticari olmaktan ziyade siyasi rolleri olan temsilciler oldular. 1870'lerden sonra Osmanlı toprakları üzerinde Büyük Güçlerin artan rekabeti, konsolosların siyasi rolünü daha da önemli hale getirdi. Böylece, Levant

Ulbrich (haz.) *Österreichisches Staatswörterbuch*, 2. basım, III. Cilt, Viyana, 1907; Graham Stuart, "Le droit et la pratique diplomatiques et consulaires" *Académie de droit international, Recueil des cours*, II, Paris 1934; Charles James Tarring, *British Consular Jurisdiction in the East*, Londra 1887; Marcel Sibert, *Traité de droit international public*, II. Cilt, Paris 1951 alıntı J. Zourek, "Report on Consular intercourse and immunities", *Yearbook of the International Law Commission*, 1957, c. II, s. 72.

² İngiliz Konsolosluk Hizmetlerinin tarihsel gelişimi ve yapısı için bkz. Lord Strang, *The Foreign Office*, Londra ve New York, 1957; D.C.M. Plat, *The Cinderella Service British Consuls since 1825*, Connecticut, 1971 ve "The Role of the British Consular Service in Overseas Trade 1825-1914" *Journal of Contemporary History*, C. 7, No:1-2 (Ocak-Nisan 1972):127-145; Ray Jones, *The nineteenth-century Foreign Office An Administrative History*, Londra 1971; Peter Byrd, "Regional and Functional Specialisation in the British Consular Service", *Journal of Contemporary History*, C. 7, No:1-2 (Ocak-Nisan 1972):127-145; John Dickie, *The British Consul*, New York 2008 ve Osmanlı İmparatorluğu'ndaki İngiliz konsolosluk hizmetleri hakkında Uygur Kocabaşoğlu, *Majestelerinin Konsolosları İngiliz Belgeleriyle Osmanlı İmparatorluğu'ndaki İngiliz Konsoloslukları (1580-1900)*, İstanbul 2004.

³ Levant Hizmetleri; başlangıçta coğrafi bir terim olarak Doğu Akdeniz'deki liman şehirlerini ve buradaki konsoloslukları ifade etmekteydi. On dokuzuncu yüzyılda, Osmanlı İmparatorluğu'ndaki İngiliz konsolosluk hizmetlerini kapsamıştır.

⁴ Uzak Doğu Hizmetleri; Çin, Japonya ve Siyam (günümüzde Tayland) konsolosluklarından oluşmaktaydı.

hizmetlerindeki konsoloslar, İngiltere'nin Osmanlı İmparatorluğu'nda çok güçlü olan yerel ajanları haline geldiler⁵.

Siyasi faaliyetler dâhilinde, İngiliz konsoloslarının faaliyetleri; Osmanlı yönetimiyle ilişkiler, ülkedeki karışıklık ve çatışmalara müdahaleler, genel gözetim ve denetim, her türlü bilgi, veri toplama ve bunları değerlendirmeye yönelik eylem ve işlemleri kapsamaktaydı. Özellikle askerî konsoloslukların 1879 yılında kurulmasından sonra siyasi görevlere bir de askerî görevler ekleniyordu. Siyasi ve askerî görevler başlıca şu başlıklar altında toplanıyordu: “Osmanlı ülkesindeki milli, etnik hareketleri izlemek, bunlara karşı İngiltere hükümetinin zaman zaman vereceği talimatlar doğrultusunda politikalar geliştirmek, İngiliz çıkarlarına zararlı hale gelebilecek yabancıların girişim ve entrikalarına karşı mukabil önlemler almak, çeşitli toplumsal sınıfların nüfus durumunu incelemek, vilayetlerin nasıl yönetildiğini izlemek, yargı ve yürütmeye meydana gelen yolsuzluklar konusunda ilgili makamlara itiraz ve protestolar yöneltmek, halkın durumunun iyileştirilmesi için alınan önlemleri izlemek, ülkenin yönetimine doğrudan müdahale etmeden gerekli yardım ve tavsiyeleri yapmak, Osmanlı ordusunun örgütlenişi, yönetimi, birlik hareketlerini izlemek, bu ülkede bir savaş olması durumunda İngiliz Hükümeti'nin işine yarayabilecek her türlü topografik ve istatistikî bilgiyi toplamak”⁶. Bu makalede, Osmanlı İmparatorluğu topraklarında görev yapan İngiliz konsoloslarının siyasi faaliyetleri kapsamında İzmir Başkonsolosluğunun, Osmanlı ordusunun örgütlenişi, yönetimi, seferberlik ve savaş zamanlarında İngiliz Hükümeti'nin işine yarayabilecek bilgiyi topladığı askerî istihbarat faaliyetleri ele alınmıştır.

İzmir İngiliz Başkonsolosluğunun en hacimli raporları askerî istihbarat ile ilgilidir. Bu durum, yukarıda ifade edilen genel özelliklerden başka İzmir'in ticari öneminin ona kazandırdığı stratejik konum ile 1878 -1914 yılları arasında İmparatorluğun son bu döneminde meydana gelen ayaklanma ve savaşlar sebebiyle yaşanan yoğun askerî hareketlilikle açıklanabilir. Ayrıca, İzmir'deki İngiliz Başkonsolosluğu, kendisine bağlı yardımcı konsolosluk ve temsilcilikleri ile Osmanlı idari teşkilatlanmasına göre Aydın vilayetinin tamamını, Karesi vilayetine bağlı Ayvalık kazasını, Konya vilayetine bağlı Teke sancağının tümünü, Sisam Adası dışında Cezayir-i Bahr-i Sefid vilayetine bağlı tüm

⁵ Byrd, 1972, s. 127. Ayrıca, on dokuzuncu yüzyıl ortalarına gelindiğinde İngiliz Dışişleri Bakanlığına iletilmek üzere Büyükelçiliğin istihbarat toplamaya yönelik yöntem ve kaynaklar hakkındaki araştırma bkz. Esin Yudusev, “The British Ambassadors to Istanbul in the Mid-Nineteenth Century: Sources of Intelligence and Political Reporting” *Belleten*, 267, Cilt: LXXIII-Sayı: 267-Yıl: 2009 Ağustos.

⁶ Kocabaşoğlu 2004, 203; ayrıca Platt 1971, 18.

İzmir İngiliz Başkonsolosluğunun Askerî İstihbarat Faaliyetleri (1878-1914)

sancakları ve onlara bağlı adalar olmak üzere dört vilayeti kapsıyordu⁷. Başkonsolosluğun sorumlu olduğu idari bölgenin genişliği dikkate alındığında söz konusu istihbarat faaliyetinin önemi daha iyi anlaşılmaktadır. Anadolu'dan Balkanlara, Kuzey Afrika'ya, Yemen'e, Girit'e ve İmparatorluğun diğer bölgelerine İzmir'den yapılan asker ve silah sevkiyatı ile bölgedeki asker ve teçhizat varlığı, İzmir İngiliz Başkonsolosluğu tarafından ayrıntılı olarak İstanbul'daki Büyükelçiliğe, bazen de doğrudan Londra'daki Dışişleri Bakanlığına iletilmiştir. Ayrıca Akdeniz'de seyreden, İzmir ve çevre limanlara gelip giden savaş gemileri ile güvenliği ilgilendiren tüm istihbarat bilgileri de İzmir Başkonsolosluğunca toplanmıştır.

İzmir İngiliz Başkonsolosluğunun Askerî İstihbaratı

İncelenen döneme ait ilk rapor, 18 Ekim 1880 tarihinde Büyükelçilikten İzmir Başkonsolosluğa gelen talebe cevaben hazırlanmıştır. Büyükelçiliğin, İzmir'deki donanma, askerî kuvvetlerin durumu ve herhangi bir askerî seferberlik olup olmadığına dair bilgi talebini; İzmir Başkonsolosluğu, önce şifreli telgrafla bir kopyası da Dışişleri Bakanlığına iletilen özet bir bilgi, ardından da ayrıntılı raporla karşılamıştır. Telgrafta; askerî seferberlik yapılmadığı, sadece bir piyade taburu ve 200 topçu personeli ile sefer halinde mevcudu 1100 olan üç zaptiye taburu ve 24.000 ihtiyat personelinin hazır bulunduğu, kalede ise 9 elektrikli torpidonun olduğu bilgisi verilmiştir⁸. Ayrıntılı raporda ise seferberlik ihtimalinin olduğu kalenin durumu, burada bulunan silah ve teçhizatın neler olduğu hakkında bilgi verilmiştir. Bu bilgiler, Britanya Kraliyet gemisi Cygnet'ten Binbaşı Wilson'un buraya gizlice giderek yaptığı tahkikata dayalı olarak rapor edilmişti. Wilson'dan alınan bilgilerden başka, Vali'nin, vilayet tabur komutanına yaptırdığı araştırma sonuçlarına da ulaşılmış ve bu bilgilerle Wilson'un tespitlerinin örtüştüğü belirtilmiştir⁹.

Ekim 1880'de İzmir'in askerî durumu hakkında yapılan bu tahkikatın maksadı, bu tarihlerde, İngiliz Hükümeti'nin "*İzmir'i İşgal Önerisi*"¹⁰ ile ilgiliydi. 1878 Berlin Antlaşması'nın Balkanlarda gerçekleştirdiği düzenlemeler, buradaki sorunları bitirmemişti. Karadağ ve Yunan sınırları meselesi çok ciddi uluslararası problemlere yol açmıştı. Kuzey Arnavutluk'taki Katolik kabileler,

⁷ TNA. FO/1488.42.Çift nüsha; "Dennis'ten Dufferin'e", İzmir, 13 Ağustos 1884

⁸ TNA. FO/195.1307.Şifreli telgraf. "Dennis'ten Goshen'e", İzmir, 19 Ekim 1880

⁹ TNA. FO/195.1307.Özel, "Dennis'ten Goshen'e", İzmir, 20 Ekim 1880

¹⁰ TNA. Cab. 37/3, 1880 No 63, "Mr Goshen'den Earl Granville'ye", Tarabya, 19 Ekim 1880

Berlin Antlaşması'nın öngördüğü gibi Karadağ'a devredilmeye şiddetle karşı çıkıyorlardı. Osmanlı Hükümeti de onların bu tavrını destekliyordu. Osmanlı-Yunan sınırını belirlemek için atanan Osmanlı ve Yunan komisyon üyelerinin, sınırı yeniden belirleme çalışmaları beklendiğinden zorlu geçmişti. Bu sorunların çözümü için Büyük Güçlerin oluşturduğu uluslararası komisyon ve 1880 Haziranı sonunda Berlin'de çeşitli elçilerin konferans çalışmaları sonuç vermemişti. Bu olaylar, İngiltere'nin İzmir'in işgali önerisini gündeme getirmesine yol açmıştı. İngiltere, Büyük Güçlere, müttefik donanmaların Adriyatik'ten İzmir'e ilerlemesini ve İzmir limanının garanti olarak ele geçirilmesini öneriyordu. İngiltere, Babıâli'ye etkili bir baskı uygulanması için, diğer Büyük Güçler tarafından önerisinin onaylanmasını istiyordu¹¹. Özellikle Avusturya ve Fransa'nın karşı çıkmalarıyla, İngiltere önerisine tam destek bulamamıştı ancak, II. Abdülhamid'i etkileyebilmiş, Ekim sonuna doğru Karadağ sınırı sorunu çözülme yoluna girmiştir¹².

Berlin Antlaşması'ndan sonra gelişen Balkanlardaki sınır meseleleri aynı zamanda birtakım karışıklıklara ve savaş hazırlıklarına yol açmıştı. Karadağ ve Yunanistan'ın savaş hazırlıkları, sınırlarda yaşanan çatışmalar, Osmanlı Hükümetinin de bölgeye asker sevk etmesini gerekli kılmıştı. Asker sevkıyatı, İzmir İngiliz Başkonsolosluğunun yakından takip ettiği bir konuydu. Zira Osmanlı İmparatorluğunun çeşitli bölgelerinde meydana gelen ayaklanma ve savaşlar sebebiyle ortaya çıkan seferberlik durumlarında sıkça İzmir ve Batı Anadolu'dan asker sevkıyatı yapılmaktaydı.

Bölgeden sağlanan asker, Osmanlı ordusunun temelini teşkil eden nizamiye kuvvetlerinin yanında, ordunun ikinci sınıfını ve kademesini teşkil eden redif kuvvetleriydi¹³. Balkanlardaki karışıklıklar sebebiyle, Kasım 1880 ile

¹¹ "Earl Granville'den Kraliyet Büyükelçiliklerine St. Petersburg, Paris, Roma, Viyana ve Berlin'de" Dışişleri Bakanlığı, 4 Ekim 1880. 1881 [C.2752] [C.2758] *Correspondence respecting Montenegro's Frontier, Türkiye No: 2 (1881)*, Londra 1881, s. 85

¹² Anderson 2010, 236.

¹³ Karal 1988, 357. Osmanlı Ordusunda redif teşkilatı, ilk defa 1834 yılında Prusya'daki Landor teşkilâtı esas alınarak yapılmıştır. Amacı, büyük halk kitlesini uzun süre silâh altında tutmadan, askerlik çağında olanlardan mümkün olduğunca faydalanarak, eğitim görmüş bir kuvvete sahip olmaktır. Teşkilât; "Redif-i Asakir-i Mansure-i Muhammediye" adıyla kurulmuştur. Subaylarıyla birlikte 1426 mevcutlu (dörder bölüklü) olan Redif Mensure Taburlarından, ilk aşamada 37 tabur teşkil edilmesine karar verilmiştir. Yapılan çalışmalar sonucunda Şubat 1835 tarihine kadar kurulması tamamlanan 11 redif taburunun içerisinde, "İzmir Redif Taburu" da bulunmaktaydı. Şubat 1836 tarihine kadar redif taburlarının sayısı 25'e yükselmiştir. Bu taburların içerisinde Aydın ve Manisa'nın redif taburları da bulunmaktadır. Haziran 1836 tarihinde redif taburlarının sayısı 40'a yükselmiştir. 1837 yılında, taburlar üçer-üçer

Mart 1881 tarihleri arasında İzmir ve Batı Anadolu'dan bölgeye yapılan asker sevkiyatı, İzmir Başkonsolosluğunun raporlarında şu şekilde bildirilmiştir:

“Bergama’dan, üç tabur ihtiyat çağrılmıştır, muhtemelen hazır. Çanakkale’ye gittiği zannedilmektedir”¹⁴.

“550 asker Aydın vilayetinden Rus buharlısıyla Çanakkale’ye oradan Üçüncü Ordu Komutanlığı karargâhına gidecektir.

birleştirilerek “Redif Alayları” teşkiline başlanmıştır. 1838 yılına gelindiğinde redif alaylarının sayısı Anadolu’da 38, Rumeli’de beşe ulaşmıştır. Teşkilâta, istekli olan kimselerden yaşları 23 ile 32 olanlar alınmıştır. Redif personelinin de maaş, iâşe, eğitim, silah ve teçhizat durumları emirlerle esasa bağlanmıştır. Bkz. *Genel Kurmay Başkanlığı* 1978, 195 -198. Osmanlı ordusunda yapılan yeniliklere bağlı olarak redif teşkilâtında da yeni düzenlemeler yapılmıştır. 1843 yılında yapılan düzenlemede redif birlikleri ordunun ihtiyat kuvvetini teşkil edecek şekilde yeniden düzenlenmiştir. Her ordu bölgesinde muvazzaf alayların adedi kadar, dört taburlu redif alayları teşkil edilerek, beş yıl muvazzaflık hizmetinden sonra erler 12 yıl da kendi memleketlerinde redif hizmeti görmüşlerdir. Bu teşkilatlanmada İzmir ve Aydın redif alayları Hassa Ordusu’na bağlı olarak görev yapmıştır. Bkz. *Genel Kurmay Başkanlığı* 1978, 203-204. 1869 Kanunnamesine göre yapılan değişiklikle redif kuvvetleri birinci ve ikinci sınıf redif kuvvetleri olarak bölünmüştür. Her redif alayı bölgesinde bir yerine iki alay teşkili öngörülmüş; redif taburlarının sayısı 120’den 240’a çıkarılmıştır. Padişah II. Abdülhamit zamanında ordunun yeniden düzenlenmesi amacıyla Almanya’dan getirilen ıslah heyetinin çalışmaları sonucunda redif birlikleri tümen ve tugay seviyesine çıkarılmıştır. 1888 yılına gelindiğinde, mevcut yedi ordudan Yemen’deki Yedinci Ordu hariç olmak üzere, diğer altı ordunun her birinde, ikişer Redif-i Mukaddem (birinci sınıf) ve ikişer Redif-si Tali (ikinci sınıf) tümenler bulunmaktaydı. Redif tümenleri ikişer tugaylı, tugaylar ikişer alaylı ve alaylar dörder taburlu idi. Redif birliklerindeki komutanlar muvazzaf orduyla aynıydı. Redif taburları buldukları alay içinde birden dörde kadar numara almakta iseler de buldukları yerlerin ismini taşımaktaydılar. Bkz. *Genel Kurmay Başkanlığı* 1978, 206 -208, 212 -214, 218 -219, Her redif taburu dairesi aynı zamanda bir ahz-ı asker (asker alma) şubesi idi. Silâhına çağrılan redif taburlarının sefer mevcutları sekiz yüz idi. Bkz. *Genel Kurmay Başkanlığı* 1978, 214, 218; *Düstür, 1. Tertip 2* 1937, s. 661 alıntı Çakaloğlu 2009, 28-29.

Osmanlı Ordusu’nda esaslı değişiklik, 1910 yılının sonlarında yayınlanan ve 08 Ocak 1911 yılında uygulanmaya başlayan Nizamname ile yapılmıştır. Bu teşkilatlanma ile kolordu teşkilatı kuvvetlendirilmiş; ordu komutanlıkları “Müfettişlik” haline dönüştürülmüştür. Bu düzenlemede redif teşkilatı, 54 tümen ile altı müfettişlik halinde yeniden kurulmuştur. Tümen, alay ve taburlar buldukları il ve ilçenin adları ile anılmışlar; aynı zamanda asker alma dairesi görevini de yürütmüşlerdir. Osmanlı ordusu Balkan Savaşı’na bu teşkilat ile girmiştir. Bu teşkilatlanmada İzmir ve Aydın’da bulunan redif tümenleri 6. Redif Müfettişliği’ne bağlıydı. İzmir redif tümenine bağlı İzmir, Akhisar ve Soma redif alayları vardı. İzmir alayına bağlı İzmir, Bornova ve Menemen taburları; Akhisar alayına bağlı Akhisar, Sındırgı ve Manisa taburları; Soma alayına bağlı Soma, Bergama ve Dikili taburları bulunmaktaydı. Aydın redif tümenine bağlı olarak Aydın, Ödemiş ve Nazilli Redif Alayları bulunmaktaydı. Aydın Redif Alayı’na bağlı Aydın, Çine ve Bozdoğan taburları; Ödemiş redif alayına bağlı Ödemiş, Tire ve Kuşadası taburları; Nazilli redif alayı’na bağlı Nazilli, Karacasu ve Sarayköy taburları vardı. Genel Kurmay Başkanlığı 1971, 146, 175, 180.

¹⁴ TNA. FO/195.1307.Şifreli telgraf, “Dennis’ten Goshen’e”, İzmir, 4 Kasım 1880

İstanbul basınına göre; Aydın vilayetinde asker çağrısı, yerel yönetimin değil, Babıâli'nin tasavvurudur"¹⁵.

*"18 Kasım'da İstanbul'dan gelen emirle bu vilayet genelinde 74 - 77 yıllarının yedekleri çağrılmıştır. 19 Kasım'da Beyrut'tan 1500 asker gelmiş ve ertesi gün Çanakkale'ye doğru ayrılmıştır"*¹⁶.

*"400 asker Antalya'dan bu limana [İzmir] 22 Kasım'da ulaşmış, Rus buharlısıyla ayın 25'inde Çanakkale'ye devam etmiştir ve yine bu vilayetten 557 kişilik ikinci parti Mısır buharlısına bindirilerek aynı istikamete doğru gönderilmiştir"*¹⁷.

*"İzmir bölgesinden 400 asker Rus buharlısına bindirilerek Çanakkale'ye, oradan Manastır'a gidecektir. Türk vapuru "Selanik", redif askerleri için gerekli olan araç-gereçlerle İstanbul'dan gelmiştir ve bunlar Hilmi Paşa tarafından teftiş edilmiştir"*¹⁸.

*"5 Şubat 1881'de Türk buharlısı "Mecidiye" ilave üç tabur olan, Birinci Grup Kula, Melissa ve Tavas rediflerini götürmek üzere Volo'ya gitmiştir"*¹⁹.

*"Türk buharlısı "Taif" ile üç tabur daha İkinci Grup olarak İzmir, Aydın ve Tire'den 8 Şubat'ta Volo'ya gönderilmiştir"*²⁰; *"Kula, Gördes ve Denizli'den toplanan üç tabur redif askeri de 3 Mart'ta Türk buharlısı "Assır" ile Selanik'e gönderilecektir"*²¹.

1885 yılına gelindiğinde, Doğu Rumeli meselesi²² meydana gelen isyan üzerine İngiliz Büyükelçiliği İzmir Başkonsolosluğundan İzmir'deki bütün

¹⁵ TNA. FO/195.1307.52. "Dennis'ten Goshen'e", (Dışişleri Bakanlığına gönderilsin) İzmir, 12 Kasım 1880

¹⁶ TNA. FO/195.1307.Telgraf, "Dennis'ten Goshen'e", İzmir, 22 Kasım 1880

¹⁷ TNA. FO/195.1307.53 "Dennis'ten Goshen'e", İzmir, 27 Kasım 1880

¹⁸ TNA. FO/195.1307.55. "Dennis'ten Goshen'e", İzmir, 4 Aralık 1880

¹⁹ TNA. FO/195.1378.7. "Joly'den S. John'a", İzmir, 7 Şubat 1881

²⁰ TNA. FO/195.1378.8. "Joly'den S. John'a", İzmir, 12 Şubat 1881

²¹ TNA. FO/195.1378.11. "Dennis'ten Goshen'e", İzmir, 7 Mart 1881

²² Bu mesele de 1877-78 Osmanlı-Rus Savaşı sonrasında Ayastefanos Antlaşması ile büyük Bulgaristan'ın kurulmasına karşı İngiltere'nin gösterdiği şiddetli muhalefet karşısında Berlin Antlaşması'nda büyük Bulgaristan topraklarından bir kısmının "Doğu Rumeli" adıyla muhtar bir vilayet haline getirilmesiyle meydana gelmiştir. Rusya, Doğu Rumeli'nin Bulgaristan'dan alınarak Osmanlı hâkimiyetine bırakılmasına istemeyerek razı gelmişti. Çünkü bu suretle stratejik önemi haiz bulunan Balkan geçitleri Osmanlı kontrolünde kalıyor ve İstanbul yolu Ruslara kapanmış oluyordu. Bundan sonra Rusya ve Bulgaristan, Doğu Rumeli'nin Bulgaristan ile birleşmesine yönelik faaliyetlere başlamıştır. 18 Eylül 1885'de Doğu Rumeli Milis askerleri Filibe'de isyan çıkararak Doğu Rumeli'nin Bulgaristan ile birleştiğini ilan ettiler. Bu isyanda İngiliz devlet adamlarının tesir ve tavsiyelerinin etkili olduğuna da ihtimal verilmiştir.

önemli askeri hazırlıkların rapor etmesini istemiştir. Başlangıç için 10 Ekim'de verilen raporun ardından 26 Aralık 1885'e kadar 21 adet rapor ve telgraf gönderilmiştir:

"30 Eylül'den beri yaklaşık 6000 redif Selanik'e, 500 de Dedeğaç'a gitmiştir²³. İkinci grup rediflerden 19 tabur ve yedekler çağrılmış, 750 redif askeri dün Selanik'e gitmiştir²⁴. 1700 redif askeri Avusturya buharlısıyla Selanik'e gitmek üzere ayrılmıştır²⁵. 500 redif askeri dün bir Avusturya [buharlısıyla] Selanik'e ayrılmıştır"²⁶.

"14 Ekim'de, Yunan buharlısı "Anatolia" ile 750 Redif; 15 Ekim'de Avusturya buharlısı "Tebe" ile 1700 Redif; 16 Ekim'de Avusturya buharlısı "Dido" ile 500 Redif Selanik'e gönderilmiştir".

Bell's Asia Minor Şirketi aşağıdaki redifleri Antalya'dan Dedeğaç'a taşımıştır: -3 Ekim'de "Anatolia" ile 500 ve 13 Ekim'de "Bellona" ile 250 redif. -Dün Yunan "Anatolia" 708 ihtiyat askeri ile Selanik'e gitmiştir"²⁷.

"Yedi yüz ihtiyat ve atlarıyla birlikte yüz süvari askeri dün Selanik'e gitmek üzere ayrılmıştır"²⁸. "Aydın 18'inde son anda gelen emirle, Dedeğaç'a geçecek olan 710 ihtiyat askeri, dün Selanik'e gitmiştir"²⁹. "500 redif dün Selanik'e gitti"³⁰. "740 ihtiyat askeri Selanik'e gitti"³¹.

"19, 20 ve 22'de telgrafla bildirdiğim ve ayrıca bu gün İzmir'den ayrılan birlikler şunlardır: 18 Ekim'de 700 ihtiyat ve atlarıyla 100 süvari askeri Türk buharlısı "Dolmabahçe" ile Dedeğaç'a; 19 Ekim'de Yunan buharlısı "Anatolia" ile 710 ihtiyat askeri; 21

Osmanlı hükümet yetkilileri isyanın kuvvet ve süratle bastırılmasından yana çıkmışlarsa da askeri kuvvetlerin yetersizliği buna engel olmuştur. Sonuçta, Babıâli Doğu Rumeli'nin Bulgaristan ile birleşmesini kabul etmek zorunda kalmıştır. Rusya, Bulgaristan üzerinde kurmayı planladığı nüfuzu kuramamış, aksine Bulgaristan üzerinde İngiliz nüfuzu yerleşmiştir. Bkz. Karal 1988, s. 102-112.

²³ TNA. FO/195.1518.31. "Joly'den White'a", İzmir, 10 Ekim 1885

²⁴ TNA. FO/195.1518.Şifreli telgraf. "Joly'den", İzmir, 14 Ekim 1885

²⁵ TNA. FO/195.1518.Şifreli telgraf. "Joly'den", İzmir, 15 Ekim 1885

²⁶ TNA. FO/195.1518.Şifreli telgraf. "Joly'den", İzmir, 16 Ekim 1885

²⁷ TNA. FO/195.1518.32. "Joly'den White'a", İzmir, 17 Ekim 1885

²⁸ TNA. FO/195.1518.Şifreli telgraf. İzmir, 19 Ekim 1885

²⁹ TNA. FO/195.1518.Şifreli telgraf. İzmir, 20 Ekim 1885

³⁰ TNA. FO/195.1518.Şifreli telgraf. İzmir, 22 Ekim 1885

³¹ TNA. FO/195.1518.Şifreli telgraf. İzmir, 24 Ekim 1885

Ekim'de Avusturya buharlısı "Dido" ile 1500 redif askeri ve 23 Ekim'de Yunan buharlısı "Anatolia" ile 740 ihtiyat askeri Selanik'e gitmiştir. Burada [İzmir'de] daha birkaç bin asker sefere hazır olmasına rağmen taşıt eksikliğinden gönderilmeleri ertelenmiştir"³².

"750 redif askeri Cumartesi Selanik'e gitmek üzere ayrıldı"³³. "2500 redif askeri dün Preveze'ye gitti"³⁴. 750 ihtiyat askeri dün (27Ekim) Selanik'e gitmek üzere ayrıldı"³⁵.

"26, 27 ve 28 Ekimde gönderdiğim telgrafları teyit ederim, İzmir'den aşağıdaki şu birlikler ayrılmıştır: 24 Ekim'de 750 redif askeri Yunan "Rumeli" ile Selanik'e; 26 Ekim'de 2500 redif askeri Avusturya "Thisbe" ile Preveza'ye; 27 Ekim'de 750 ihtiyat askeri Yunan "Anatolia" ile Selanik'e gönderildi. Ayrıca, 24 Ekim'de Selanik'e 257 kişiyi bırakmak için Antalya'dan ayrılan "Anatolia" vapuru yol üzerindeki Mersin'den, İzmir'e getirmek üzere 54 kişi daha almıştır Kaptan Mc Donfull bunların acemi askerler olduğuna inandığını belirtmektedir"³⁶.

"5 Kasım'da 1850 redif askeri ve 200 ihtiyat askeri Selanik'e gönderildi, bunlardan 1050 redif askeri Türk buharlısı "Canik" ile geri kalanlar ve ihtiyatlar "Şahper" ile gönderildi. En son gönderdiğim 38 numaralı 31 Ekim tarihli rapordan bu yana ikinci grup rediflerden üç tabur çağrıldı. Antalya'dan henüz buraya gelen konsolos yardımcısı Keun'dan öğrendiğime göre, Konya vilayetindeki birinci ve ikinci gruptan sayıları 23.000'den 24.000'e ulaşan redifler çağrılmış ve bunların yarısı Antalya'dan Dedeoğaç ile Selanik'e gitmiştir"³⁷.

"İzmir'deki yetkililerin rediflere çağrı emri 21 Eylül tarihinde yapılmış, aynı gün Aydın Vilayetinin değişik merkezlerine telgrafla bildirilmiş, bir hafta içinde 13 tabur, terhis olmuş yaklaşık 12.000 erkek toplanmıştır. Asker toplamada her hangi bir zorluk yaşanmamış ve asker kaçaklarının sayısı birkaç kişidir.

Vilayetteki [asker toplama] merkezleri; İzmir, Manisa, Konya, Gördes, Aydın, Tire, Nazilli, Buldan, Kasaba, Bergama, Muğla,

³² TNA. FO/195.1518.35. "Joly'den White'a", İzmir, 24 Ekim 1885

³³ TNA. FO/195.1518.Şifreli telgraf. İzmir, 26 Ekim 1885

³⁴ TNA. FO/195.1518.Şifreli telgraf. İzmir, 27 Ekim 1885

³⁵ TNA. FO/195.1518.Şifreli telgraf. İzmir, 28 Ekim 1885

³⁶ TNA. FO/195.1518.38. "Joly'den White'a", İzmir, 31 Ekim 1885

³⁷ TNA. FO/195.1518.39. "Joly'den White'a", İzmir, 7 Kasım 1885

*Denizli ve Meles'tir; her merkezde birinci grup rediflerden bir tabur oluşturulmuş, ayrıca her merkezde bir silah deposu ile İzmir'de de kıyafetlerin stoklandığı genel bir depo vardır. Toplam 6.600 redif askeri Selanik ve Dedeoğaç'a gönderilmiştir. İzmir'de 2 tabur Nizamiye askeri vardır ve toplam sayısı yaklaşık 200 kişidir*³⁸.

*"1850 redif askeri ile 200 ihtiyat askeri dün Selanik'e ayrıldı"*³⁹
*"2100 redif askeri ile 700 ihtiyat askeri dün Selanik'e gitti"*⁴⁰
*Avusturya buharlısı "Castor" ayın 9'unda 2100 redif askeri ve 700 ihtiyattan 1500'nü; geriye kalanı da Avusturya buharlısı "Thisbe" alarak İzmir'den ayrıldı. Tabur Komutanı Salih Bey, Garnizon Komutanı Osman Paşa ve yanında çalışanları da "Castor" ile Selanik'e gitti*⁴¹.

*"İki tabur redif askeri dün Selanik'e gitti"*⁴². *"Son taburun redifleri dün Selanik'e gitti"*⁴³.

*"22 ve 23 Aralık'ta gönderdiğim telgrafları teyit ederim: İkinci grup rediflerden son üç tabur bu limandan ayrılmıştır. İlk iki tabur ayın 19 ve 21'inde Türk taşıtı "Selanik" ve "Dolmabahçe" ye bindirilmiş; üçüncüsü ayın 23'ünde "Hasan Paşa" ya bindirilerek gitmiştir. Bütün üç tabur Selanik'e yönelmiştir"*⁴⁴.

Savaşın ardından İngiliz Harbiye Nazırlığı savaştan geriye getirilen yük hayvanı ve teçhizatın dokümanını talep etmiştir. Bu talep, Büyükelçilikten 17 Haziran 1886'da Konsolosluğa iletilmiştir. Konsolosluk, hazırladığı "*Dönen Yük Hayvanları ve Teçhizat*" listesini 10 Mart 1886'daki raporuna ekleyerek iletmıştır⁴⁵.

5 Ağustos 1886 tarihinde 16 Temmuz itibarıyla Selanik ve çevresinden dönen askerler hakkında ayrıntılı bilgi aşağıdaki tabloda verilmiştir⁴⁶:

³⁸ TNA. FO/195.1518.39. "Joly'den White'a", İzmir, 7 Kasım 1885

³⁹ TNA. FO/195.1518.Şifreli telgraf. "Joly'den" İzmir, 6 Kasım 1885

⁴⁰ TNA. FO/195.1518.Şifreli telgraf. "Joly'den", İzmir, 9 Kasım 1885

⁴¹ TNA. FO/195.1518.41. "Joly'den White'a", İzmir, 14 Kasım 1885

⁴² TNA. FO/195.1518.Şifreli telgraf. "Dennis'ten White'a", İzmir, 22 Aralık 1885

⁴³ TNA. FO/195.1518.Şifreli telgraf. "Dennis'ten White'a", İzmir, 23 Aralık 1885

⁴⁴ TNA. FO/195.1518.49. "Dennis'ten White'a", İzmir, 26 Aralık 1885

⁴⁵ Rapora ekli olduğu ifade edilen liste, belgelerin arasında görülememiştir, bkz. TNA. FO/195.1547. 8. "Dennis'ten Thornton'a", İzmir, 10 Mart 1886

⁴⁶ TNA. FO/195.1547.24. "Dennis'ten Thornton'a", İzmir, 5 Ağustos 1886

Funda Adıtatar

Ulaştıkları tarih		Nakil eden araç	Hangi Tabur	Asker sayısı	Açıklamalar
Temmuz	16	“Khania”	1 Tabur Milas, 2. Grup	800	Selanik’ten
Temmuz	18	“Medar-ı Tefik”	3 Tabur: Tire, 1. Grup Manisa, 1. Grup Kasaba, 1. Grup	812 830 790	Limbos’tan
Ağustos	5	“Canik”	3 Tabur: Aydın, 1. grup Nazilli, 1. Grup Kasaba, 1. Grup	850 813 790 Toplam:5.685	Selanik’ten

4 Eylül’de 7 Ağustos-2 Eylül tarihleri arasında dönen askeri kuvvetler, aşağıdaki tabloda bildirilmiştir⁴⁷.

İzmir’e ulaşılan tarih		Nakil eden araç	Birliklerin ayrıntıları	Asker sayısı	Açıklamalar
Ağustos	7	“Khania”	1 Birlik Kula 1. Grup	810	Selanik’ten
Ağustos	7	“Şeref Hasan”	2 Birlik: İzmir 1. Grup İzmir 2. Grup	803 910	Selanik’ten
Ağustos	10	“Canik”	2 Birlik: Aydın 2. Grup Tavas 1. Grup	850 890	Selanik yakınlarında Fındıklı’dan
Ağustos	12	“Şeref Hasan”	1 Birlik: Nazilli, 1. Grup	950	Selanik’ten
Ağustos	13	“Khania”	1 Birlik: Uşak 1. Grup	830	Selanik’ten
Ağustos	25	“Khania”	1 Birlik: Bergama 1. Grup	800	Selanik’ten
Ağustos	28	“Asır”	3 Birlik Denizli 1. Grup Tavas 2. Grup Karasu 2. Grup	773 783 900	Selanik’ten
Eylül	2	“Khania”	1 Birlik: Denizli 2. Grup	750	Selanik’ten
TOPLAM				10.049 erkek	

⁴⁷ TNA. FO/195.1547.27. “Dennis’ten Thornton’a”, İzmir, 4 Eylül 1886

İzmir İngiliz Başkonsolosluğunun Askeri İstihbarat Faaliyetleri (1878-1914)

10 Kasım 1886 tarihli raporda; birkaç ay önce Osmanlı Hükümeti'nin Aydın vilayetindeki on iki tabur askeri toplama çağrısında bulunduğu; buna bağlı olarak askerlerin toplandığı, gönderilmek üzere hazırlandığı, ancak 7 Kasım'da İstanbul'dan gelen emirle iptal edildiği, dolayısıyla askerlerin terhis olarak evlerine döndüğü bildirilmiştir⁴⁸.

On dokuzuncu yüzyılın başlarına kadar uzanan Girit meselesi⁴⁹, adanın 1913'te tamamen Yunanistan'a bağlanmasıyla sonuçlanan döneme kadar İngiltere'nin hassasiyet gösterdiği bir mesele oldu. Özellikle 1877-78 Osmanlı-Rus Savaşı'ndan sonra Girit Adası'nın idaresi meselesi, Büyük Güçler arasındaki rekabete sahne olmuştur. Rusya, 1878 Ayastefanos Anlaşması'na Girit'te ıslahat yapılmasını öngören bir madde koymuştu. Bu durum, Girit üzerinde İngiliz-Rus rekabetini ortaya çıkarmıştır. İngiltere, Rusya'nın Girit üzerinde üstünlük elde etmesini engellemek üzere, Girit sorununu Berlin Kongresi'ne getirdi. Berlin Antlaşması'nın 23. maddesine, Osmanlı Devleti'nin 1868 Nizamnamesi ile getirilen düzenlemeleri geliştirmesi hükmü konuldu. İngiltere'nin Girit Adası'na ilgisinin diğer bir gerekçesi de Rusya'nın İstanbul

⁴⁸ TNA, FO/195.1547.30. "Dennis'ten White'a", İzmir, 10 Kasım 1886

⁴⁹ 1821 Yunan isyanıyla Girit Adası'nın idaresi bir mesele halini almıştır. Müstakil bir Yunan devletinin kurulmasından sonra adanın Yunanistan'a bağlanması için adanın Rum halkı sık sık isyan etmiştir. 1867'de Rumların Girit'te yeni bir isyan çıkarması sonucunda Osmanlı hâkimiyetinin kuvvetle devam edemeyeceği inancıyla Giritlilere muhtariyet idaresi verilmiştir. Bu idare 1868 Halepa Nizamnamesine göre düzenlenecekti. 1877-78 Osmanlı-Rus Savaşı'ndan sonra Girit Adası'nın idaresi meselesi, Büyük Güçler arasındaki rekabete sahne olmuştur. Rusya, 1878 Ayastefanos Anlaşması'na Girit'te ıslahat yapılmasını öngören bir madde koymuştu. Bu durum, Girit üzerinde İngiliz-Rus rekabetini ortaya çıkarmıştır. İngiltere, Rusya'nın Girit üzerinde üstünlük elde etmesini engellemek üzere, Girit sorununu Berlin Kongresi'ne getirdi. Berlin Antlaşması'nın 23. maddesine, Osmanlı Devleti'nin 1868 Nizamnamesi ile getirilen düzenlemeleri geliştirmesi hükmü konulmuştur. İngiltere'nin Girit Adası'na ilgisinin diğer bir gerekçesi de Rusya'nın İstanbul ve Boğazlar üzerinde bir kontrol sağlaması ihtimaline yöneliktir. Hindistan yolunun güvence altına alınması Mısır'ın veya Girit'in kontrolüyle sağlanabilirdi. Dışişleri Bakanı Salisbury, adanın büyük devletler tarafından işgaline katılmış, adada Osmanlı idaresi yerine büyük devletlerin işgal girişimine tam destek vermiştir. İngiltere bu süreç dâhilinde bir taraftan adada özerk bir yapının kurularak Hıristiyan unsurların Osmanlı idaresinin uzaklaştırılmasını desteklemiş, diğer taraftan da Akdeniz'deki kendi stratejik konumunu düşünerek adanın Yunanistan'a ilhakına karşı bir duruş sergilemiştir. Dolayısıyla İzmir'deki İngiliz Başkonsolosluğunun adaya asker sevkiyatı ve Osmanlı Ordusu'nun durumu hakkındaki istihbaratı büyük önem arz etmektedir. Girit Meselesi için bkz. Cemal Tukin, "Girit", *İslâm Ansiklopedisi*, c. IV, 179; Enver Ziya Karal, *Osmanlı Tarihi VII Birinci Meşrutiyet ve İstibdat Devirleri (1876-1907)*, Ankara 1988, 118-125; Ayşe Nühket Adıyeko, *Osmanlı İmparatorluğu ve Girit Bunalımı (1896-1908)*, Ankara 2000; Erdoğan Yeğen, "XIX. Yüzyılın Son Çeyreğinde Girit Olayları ve Osmanlı-Yunan ve Büyük Devletler'in İlişkileri", *III. Askeri Tarih Semineri*, 278-295.

ve Boğazlar üzerinde bir kontrol sağlaması ihtimaline yönelikti. Hindistan yolunun güvence altına alınması Mısır'ın veya Girit'in kontrolüyle sağlanabilirdi. Dışişleri Bakanı Salisbury, adanın büyük devletler tarafından işgaline katılmış, adada Osmanlı idaresi yerine büyük devletlerin işgal girişimine tam destek vermiştir. İngiltere bu süreç dâhilinde bir taraftan adada özerk bir yapının kurularak Hıristiyan unsurların Osmanlı idaresinin bağımsızlığını desteklemiş, diğer taraftan da Akdeniz'de kendi stratejik konumunu düşünerek adanın Yunanistan'a ilhakına karşı bir duruş sergilemiştir. Dolayısıyla İzmir'deki İngiliz Başkonsolosluğunun adaya asker sevkıyatı ve Osmanlı ordusunun durumu hakkındaki istihbaratı büyük önem arz etmektedir.

1885'de Doğu Rumeli ile Bulgaristan'ın birleşmesi, Girit meselesinin tekrar alevlenmesine sebep oldu. Ada'nın Rum halkı, Yunanistan'a ilhak kabul edilmediği takdirde, Halepa Nizamnamesi'ndeki muhtariyet hükümlerinin genişletilmesini istediler. Osmanlı idaresinin istekleri kabul etmemesiyle 1889'da silahlı çetelerin hükümet kuvvetlerine karşı mücadelesi başladı. Bu isyan neticesinde İzmir ve çevresinden sevk edilen askerler hakkında İngiliz Başkonsolosluğu dört rapor göndermiştir:

“Bu bölgeden dört tabur redif askeri çağrılmıştır, gerektiği takdirde Girit'e gitmek üzere hazırdırlar. Taburlar İzmir, Manisa, Kasaba ve Kula merkezlerinden birinci gruptandır”⁵⁰.

“İki tabur redif askeri daha İzmir'den Girit'e gitmek için ayrıldı, bunlar Aydın ve Tire bölgelerine ait Birinci Grup rediflerdir, ayrıca bu bölgeden toplanmış 400 jandarmadan oluşan bir tabur da aynı yere [Girit'e] gönderilmek üzere hazırlanmıştır”⁵¹.

“Nazilli ve Karasu'dan iki redif tabur askeri bu gün İzmir'den Girit'e gitti, daha iki tabur asker Girit'e gitmek üzere emir altında bulunmaktadır”⁵².

“Konsolos Yardımcısı Jones'un raporu: Girit'ten doğruca buraya gelen İdare-i Mahrusa Şirketinin buharlısı “Yerikli” de İzmir'e götürülen askerler vardır. Askerlerden bir kısmı terhis edilmiş, terhis edilmelerinde askerlik sürelerinin dolmasıyla birlikte, asi davranışları da etkilidir”⁵³.

⁵⁰ TNA. FO/195.1656.34. “Wratlslaw'dan White'a”, İzmir, 28 Temmuz 1889

⁵¹ TNA. FO/195.1656.37. “Wratlslaw'dan White'a”, İzmir, 9 Ağustos 1889

⁵² TNA. FO/195.1656.38. “Wratlslaw'dan White'a”, İzmir, 9 Ağustos 1889

⁵³ TNA. FO/195.1693.22. “Holmwood'tan White'a”, İzmir, 13 Eylül 1890

İzmir İngiliz Başkonsolosluğunun Askeri İstihbarat Faaliyetleri (1878-1914)

19 Ekim 1888’de Büyükelçilikten, “Rodos’tan İran körfezine kadar kalelerin silahlandırılacağı” haberinin doğruluğunun sorgulanması istenmiştir. Bunun üzerine Başkonsolos Holmwood, gizlice Rodos’taki konsolos yardımcılığı vekili Biliotti’ye bir telgraf göndermiştir. Başkonsolos Holmwood, telgrafın güvenlik içinde ulaşacağına dair endişe taşıdığı için Büyükelçiliğe doğrudan “evet” veya “hayır” şeklinde cevap vermesini ve ayrıca ivedilikle toplayabildiği kadar bilgiyi iletmesini rica etmiştir⁵⁴. Bu konuyu takip ettiğimizde, söz konusu haberin araştırılmasıyla ilgili Büyükelçilikten 6 Kasım’da bir genelge gönderildiği; fakat Rodos’taki konsolosluğun, Türk yetkililerinin yasaklamaları sebebiyle talep edilen bilgiyi toplayamadığı anlaşılmıştır⁵⁵.

1896 yılında Girit’te idarî değişikliklere gidilmesi üzerine tekrar isyan çıktı ve bu kez, adadaki Müslüman-Hıristiyan çatışmasına döndü. Büyük Güçlerin müdahale ettiği bu isyan sırasında bölgeden yapılan asker sevkiyatı hakkında şu rapor ve telgraflar yollanmıştır:

*“Tahminimce sayıları 4000 olan Türk süvari taburu geçen birkaç gece süresince İzmir’e geldi. 1000 süvari Pazar günü gemiye bindirildi ve 1500’ü yarın ayrılacak. Varacakları yerin Girit olduğunu duydum”*⁵⁶.

*“İstanbul’dan gelen emirle, Girit’e göndermek üzere 4 tabur ihtiyat askerinin, bir tabur Aydın’dan, diğeri Çine’den, üçüncüsü de Kuşadası’ndan toplanmıştır, dördüncü taburun nereden geleceğini öğrenemedim. Çine’den gelecek askerler, anladığım kadarıyla Kuşadası’ndan gemiye bindirilecektir”*⁵⁷.

*“Denizli ve Sarayköy taburlarından 779 ve 750 redif askeri geçen Cuma 12 Haziran’da İzmir-Aydın Demiryoluyla bu şehre [İzmir] geldi ve dün Mahrusa Şirketinin “Hasan Paşa” buharlısıyla Girit’e ayrıldı”*⁵⁸.

*“Ayrıca, İzmir’de 300 katır, Türklerden ve Hıristiyanlardan oluşan bir komisyon tarafından satın alınmış ve 20 Haziran’da “Pause” ile Girit’e yollanmıştır”*⁵⁹.

⁵⁴ TNA. FO/195.1650.58.Gizli. “Holmwood’tan White’a”, İzmir, 2 Ekim 1888

⁵⁵ TNA. FO/195.1650.21. “Biliotti’den Holmwood’a”, Rodos, 15 Kasım 1888

⁵⁶ TNA. FO/195.1899.Şifreli telgraf. “Holmwood’tan”, İzmir, 26 Aralık 1895

⁵⁷ TNA. FO/195.1946.45. “Holwood’tan Herbert’e”, İzmir, 29 Mayıs 1896

⁵⁸ TNA. FO/195.1946.56. “Shipley’den Herbert’e”, İzmir, 16 Haziran 1896

⁵⁹ TNA. FO/195.1946.60. “Shipley’den Herbert’e”, İzmir, 22 Haziran 1896

“Aydın rediflerinden iki birlik 1523 asker Aydın demiryoluyla İzmir’e getirildikten sonra Çeşme’den getirilen 742 askerle birlikte toplam 2265 olmak üzere “Mekke” buharlısına bindirilip İzmir’den Beyrut’a gitmek üzere 23 Haziran sabahı ayrılmıştır. Bana bu şekilde rapor edildi; fakat askerlerin Beyrut’a değil Girit’e gönderildiklerinin muhtemel olduğu doğrudur”⁶⁰.

1896 Girit isyanı sırasında Yunan Hükümeti bir filonun himayesinde birkaç tabur askerle gönüllülerden oluşan bir kuvveti Girit’i işgal etmek üzere harekete geçişi Büyük Güçlerin müdahalesiyle engellenince Yunanistan dikkatini Balkanlara çevirdi ve Tesalya sınırı ile Makedonya’da Osmanlılara karşı saldırılarda bulundu. Osmanlı Hükümeti 17 Nisan 1897’de Yunanistan’a savaş ilan etti⁶¹. 1897’de Osmanlı-Yunan Savaşı’nın çıkması üzerine, Osmanlı yetkililerinin İzmir ve çevresinden asker sevkıyatı, Konsolosluk tarafından “kapalı ve çift” ve “kapalı ve gizli” açıklamalarıyla bildirilmiştir:

“Vilayetin redif askerleri İzmir-Aydın demiryoluyla 26 Nisan 1897’den beri sürekli olarak sevk edilmektedir, buna göre 14.350 asker ve 2.440 at İzmir’den ve ara istasyonlardan Dinar gönderilmiştir. Buradan Afyonkarahisar’a yürütülerek Konya demiryoluyla İzmit’e ulaştırılacaktır. Müstahfız⁶² askerler İzmir, Urla, Ayvalık, Çeşme ve adalar gibi Yunanların çoğunluğu oluşturduğu yerlere toplatılmıştır⁶³. 3 Mayıs’ta bildirilen 14.350 asker ve 2.440 ata ilaveten 4257 asker ve 968 at İzmir’den Dinar’a

⁶⁰ TNA. FO/195.1946.61. “Shipley’den Herbert’e”, İzmir, 23 Haziran 1896

⁶¹ Karal 1988, s. 115-116.

⁶² Müstahfız sınıfı 1869 yılı Nizamnamesiyle Nizamiye ve Redif sınıflarından sonra gelecek şekilde kurulmuştur. Buna göre, her Müslüman erkeğe, 20 yılı olan askerlik hizmetinin altı yılını Nizamiye, altı yılını Redif ve sekiz yılını da Müstahfız olarak yapmak zorunluluğu getirilmiştir. Genellikle yurt içinde kullanılmıştır. Daha sonra kaldırılmasına rağmen 1904 yılında tekrar kurulmuştur. 1910 Nizamnamesine göre yapılan teşkilatlanmada da devam etmiştir. 1913 yılındaki değişikliklerle kaldırılmıştır. Bkz. Genel Kurmay Başkanlığı 1978, 204-208, 218 -219; Bkz. Genel Kurmay Başkanlığı 1971, 142- 143, 209.

⁶³ TNA. FO/195.1990.44. “Cumberbatch’tan Philip Currie’e”, İzmir, 3 Mayıs 1897; 1897 Osmanlı-Yunan Savaşı çıktıktan sonra 1., 2., 3., ve 4. Orduda bulunan redif tümenlerinin bir kısmı Alasonya Ordusu ve Yanya Kolordusunu takviye etmiştir. Anadolu’dan gönderilen redif birliklerinin bir kısmı Karadeniz ve Marmara limanlarından alınarak Tekirdağ’a ve Ereğli’ye çıkarıldılar. Bir kısım redif birliği de Ankara ve Konya demiryolları ile İzmit’e; buradan vapurla Tekirdağ’a ve Ereğli’ye taşındılar (24 Şubat ile 15 Mart 1897 tarihleri arasında Tekirdağ ve Ereğli’ye 60 tabur çıkmıştır). Tekirdağ’a gelen birlikler, kara yolu ile Muratlı istasyonuna gelerek, buradan demiryolu ile cepheye intikal ettiler. Bkz. Genelkurmay Harp Tarihi Başkanlığı 1964, 66, 71-72, 119- 120.

İzmir İngiliz Başkonsolosluğunun Askeri İstihbarat Faaliyetleri (1878-1914)

26 Nisan'dan 7 Mayıs'a kadar toplam 18.61 asker ve 3410 at yollanmıştır. İzmir-Kasaba hattından İzmir'e redif ve mustahfiz olmak üzere 4800 asker ve 900 at sevk edilmiştir. Bu askerler; İzmir, Urla, Çeşme ve Kuşadası arasında paylaştırılmış, atlar daha çok Selanik'e yollanmıştır."⁶⁴

"28 Nisan'a kadar Midilli karargâhı 800 gücünde 500 yedekle güçlendirilmiştir ve daha fazla asker beklenmektedir. Silah ve cephaneler adadaki Müslümanlara dağıtılmıştır. On gün önce ulaşan emirle Rodos'ta garnizon iki katına çıkarılmıştır toplam 1200 yedek askerlerin çağrılmasıyla oluşturulmuştur. Kuşadası'nda ve Urla'da ihtiyat birlikleri sahil kesimini korumak üzere yerleştirilmiştir. Ayrıca, bir veya iki birlik Ayvalık, Dikili ve Çeşme'de toplanmıştır. Sakız Adası'ndaki karargâh güçlendirilmiştir"⁶⁵.

4 Mayıs 1897'de Büyükelçilikten İzmir Başkonsolosluğuna askeri takviyeleri bildirmeye devam etmesi istenmiştir. Buna göre konsolosluk bölgesinde birliklerin dağılımı hakkında şu bilgiler verilmiştir:

"İzmir'de 14 redif ve mustahfiz taburu vardır, bu ikisi düzenli garnizonu oluşturmaktadır ve geri kalan birlikler Aydın Vilayetinde seferber edilerek adalara ve liman şehirlerine gönderilmiştir. Birliklerin gücü 800'dür.

Aydın'da ne takviye kuvvetleri ne de daimi karargâh bulunmaktadır.

Urla'da 800 gücünde bir redif birliği bulunmakta; daimi karargâh bulunmamaktadır.

Kuşadası'nda 800 gücünde bir redif birliği bulunmakta; daimi karargâh bulunmamaktadır.

Çeşme'de 800 gücünde bir redif birliği bulunmakta; daimi karargâh bulunmamaktadır.

Rodos'ta ve Sporades Adalarında takviye kuvvetleri yoktur. Gerektiğinde, saldırı ihtimalinde şehri korumak için 400 redif bulundurulmuştur. Rodos'ta, yarısı topçu yarısı piyade olan 600 kişilik düzenli ordu mevcuttur.

Sakız'daki küçük daimi garnizonun takviye kuvvetleri yoktur.

⁶⁴ TNA. FO/195.1990.48. "Cumberbatch'tan Philip Currie'e", İzmir, 6 Mayıs 1897

⁶⁵ TNA. FO/195.1990.Şifreli telgraf. "Cumberbatch'tan", İzmir, 5 Mayıs 1897

Midilli'de 800 gücünde daimi garnizon, 311 redif ve 80 jandarma ile güçlendirilmiştir.

Ayvalık'ta ne takviye kuvvetleri ne de daimi karargâh bulunmaktadır.

Sisam Adası'ndaki 80 kişilik daimi garnizonun takviye kuvvetleri yoktur.

Antalya'da, Antalya birliğine bağlı olarak geçen ay 250 redif, 400 ihtiyat kuvveti silâhına çağırılmıştır ve 14 Mayıs'ta hâlâ kışlada harekât emrini beklemektedirler.

Aydın vilayetindeki rediflerin büyük kısmı Teselya ve Epirus'da görevlendirilmiştir.

Savaşa ara verilmesinden bu yana Sakız, Çeşme ve Midilli'de Yunan kruvazörü "Psare" 22 ve 23 Mayıs'ta görülmüştür. Kruvazör daha sonra Kale yakınına gelmiş, küçük hasar görmüştür⁶⁶.

"Bu sabah aldığım telgrafa göre; 3 Haziran tarihli 60 nolu raporda bahsettiğim İzmir ve çevresine yerleştirilen 16 taburdan oluşan mustahfiz askerler, 5 Haziran'da ulaşan emirle dağıtılmış ve öncelikle demiryoluyla evlerine gönderilmiştir. Askerlerin serbest bırakılmasında Kamil Paşa Hazretlerinin mükerrer ve enerjik rolü olmuştur, çünkü hasat zamanı erkeklerin tarlalarda olmayışı Vilayetin maliyesine olumsuz etki yapmıştır"⁶⁷.

"Türk kruvazörü 19 Ağustos'ta Urla'dan Sakız'a ayrılmış ve bir Türk kruvazörü de İzmir'e ulaşmıştır"⁶⁸.

⁶⁶ TNA. FO/195.1990.60. "Cumberbatch'tan Philip Currie'e", İzmir, 3 Haziran 1897. 1897 Osmanlı-Yunan Harbi'nde deniz hâkimiyetini elinde bulunduran Yunan Donanması'na karşı Çanakkale Boğazı, Selanik Körfezi, Ege Denizi ve Akdeniz'deki adalarda ilave tedbirler alındı. Çanakkale Boğazı, Konya, Emet, Sındırgı, Gönen taburları ve 2. Ordu'dan bir sahra bataryası ile takviye edildi. Adalarda zabıta kuvvetleri artırıldı. Sonradan Sakız Adası iki bölükle; Rodos ve Kalimnos adaları birer bölükle; Midilli, İstanköy, Limni ve Bozcaada kale topçu erleriyle takviye edildi. Kale topçu erleri Sakız ve Rodos adalarına da verildi. Urla'daki Rumlar devriye gezen jandarma ve polislerin üzerine ateş ederek olay çıkarmak istediler. Çeşme ve Kuşadası'ndaki halk Yunanlıların denizden tecavüz edeceklerine dair çıkarılan söylentilerle heyecanlandılar. Bunun üzerine adı geçen yerlere Aydın Tümeni'nden üç müstahfiz taburu 4 Mayıs 1897'de gönderildi. Daha sonra bu taburlar tümen seviyesine çıkarıldı. 17 Haziran 1897 tarihinde İzmir'de bir "Müstahfiz Tümeni" kuruldu. Bkz. *Genelkurmay Harp Tarihi Başkanlığı* 1964, 245 -246.

⁶⁷ TNA. FO/195.1990.72.Gizli. "Cumberbatch'tan Philip Currie'e", İzmir, 3 Haziran 1897

⁶⁸ TNA. FO/195.1990.Şifreli telgraflar. "Cumberbatch'tan", İzmir, 21 Ağustos 1897

İzmir İngiliz Başkonsolosluğunun Askeri İstihbarat Faaliyetleri (1878-1914)

“Bir ay önce Türk ordusunun Teselya’yı almasıyla başlayan tahliyeden beri 15 gemi başlıca Volo ve Selanik’ten İzmir’e gelmiştir ve toplam 18000 asker bırakmıştır. Askerler ivedilikle kendi bölgelerine nakledilmiştir. Sadece dört veya beş birliğin Kıbrıs’tan gelmesi beklenmektedir. Askerlerin dağıtımı sırasında kargaşa veya nümayiş olmaması birliklerin başarılı bir cepheden dönmesiyle ilgili olabilir”⁶⁹.

10 Ağustos’ta Büyükelçilikten gelen genelgeye göre Ekim ayında, Türk-Yunan Savaşı’ndan İzmir’e dönen askerî kuvvetlerin durumu hakkında bilgi talep edilmiştir. Buna göre konsolosluk, Ekim ayı süresince birliklerin harekâtını tabloda bildirmiştir. Eylül ayı süresince bir harekât olmamıştır⁷⁰.

Ayrılanlar					
Tarih	Vapur	Nereden	Tabur sayısı	Birliklerin durumu	Açıklamalar
2 Ekim	‘Seyyar’	Trablusgarp	300	Tezkere zamanı	
11 Ekim	‘Bezm-i âlem’	Hudayda (Yemen)	200	devam	
13 Ekim	‘İskender’	Dedeagaç	50	devam	
?	‘Şark’	İstanbul	-	---	Yüksüz
26 Ekim	‘Olimpus’	Selanik	200	Tezkere zamanı	

⁶⁹ TNA. FO/195.2030.31.Gizli. “Cumberbatch’tan Bunsen’e”, İzmir, 9 Haziran 1898. 1897 Osmanlı-Yunan Harbi’nde Türk birliklerinin seferberliği, intikalleri ve savaşması düzenli, tertipli, disiplinli, şevk ve heyecan içinde olmuştur. Hükümetin ciddi ve düzenli tavır ve hareketine Millet’in ve Ordu’nun davranışı uyum göstermiştir. Bu duruma dair dünya basınında birçok yazı yazılmıştır. Buna örnek olması bakımından bir Alman Binbaşının 4 Nisan 1897’de Selanik’ten yazdığı mektup şöyledir: “Acizden ileri gelen bir asabiyet içerisinde bocalayan Yunanistan’dan gelerek Türk Toprakları’na ayak basan bir insan ferahlık duyuyor. Burada bütün işler sükûnet, açıklık ve itidal içinde düzenli bir halde devam etmekte ve fakat her şeyden önce nizam, intizam ve itaat hüküm sürmektedir. Yunanlıların bir aktöre benzeyen hal ve hareketleri yerine, ilk bakıştan itibaren burada yüzyıllardan beri hüküm süren bir milletin hâlâ devam eden asalet ve nüfuzu hissediliyor. Oradaki zayıf irade yerine buradaki gerçek kuvvet ve kudret manzarasıyla karşılaşılıyor. Bunlar bir türedi ile eski bir asaletin mirasçısı arasında mevcut olan iki düşman milletin karakterlerini ayıran zıt farklardır.” Bkz. Genelkurmay Harp Tarihi Başkanlığı 1964, 72.

⁷⁰ TNA. FO/195.2266.63. “Cumberbatch’tan Nicholas O’Connor’a”, İzmir, 1 Kasım 1897

Ulaşanlar					
Tarih	Vapur	Ulaşılan yer	Tabur sayısı	Birliklerin durumu	Açıklamalar
Ekim 13	'Şark'	Selanik	500	Erat	Benzer
14	'Hacı Davut Şirketi.	Selanik	200	Erat	
14	Panteleon Şirketi	Selanik	200	Erat	
15	Bezm-i âlem	?	1200	Erat	Telgrafla bildirildi

Türk-Yunan Savaşı'ndan sonra, Aydın vilayetindeki askerî birliklerin düzenlenmesi hakkında, 6 Eylül'de Büyükelçilikten bilgi talep edilmiştir. Konsolosluk şu bilgileri ilemiştir:

“Askerî yetkililerin olağanüstü ağız sıklığı konsololuğun talep ettiği kesin bilgiyi elde etmeyi güçleştirmiştir. Vilayette yaklaşık 80 taburun düzenlenecek ve her kazada bu redif taburlarının merkezi oluşturacaktır. Merkezi Selanik'teki III. Ordu Komutanlığına bağlı olacaktır. Şu ana kadar düzenleme kâğıtlara kaydedilmesinden ve bazı komutanların tayininden ileri gitmemiştir. Eski tüfekler Makedonya'ya gönderilmiştir, şimdi askerlerin tüfeği yoktur. Yeni tüfeklerin İstanbul'dan gelmesi beklenmektedir”⁷¹.

On dokuzuncu yüzyılda isyanlarıyla Osmanlı Devleti'ni meşgul eden, Anadolu'dan çok sayıda askerin sevk edilmesine yol açan diğer bir bölge de Yemen idi⁷². 1891 ve 1898 yıllarında İmam Hamidüddin liderliğinde çıkan isyanlar devleti bir hayli uğraştırmış ve dışarıdan takviye kuvvetler gönderilerek yapılan askerî harekâtlar sonucunda güçlkle bastırılabilmiştir. 1891 Eylülü'nde, Yemen'e bölgeden yapılan asker sevkıyatı ilgili şu rapor ve telgraflar yollanmıştır:

“Konsolos Yardımcısı Kevin rapor etmiştir; Osmanlı buharlısı “Cidde” 15 Eylül'de Antalya'ya uğramış, Elmalı ve Kaş'ta

⁷¹ TNA. FO/195.2065.63. “Hampson'dan Nicholas O'Connor'a”, İzmir, 21 Eylül 1899

⁷² Arabistan bölgesinin güneyinde yer alan Yemen, batıda Kızıldeniz, güneyde Aden körfeziyle stratejik, jeopolitik ve ticari bakımdan büyük önem arz eden bir yerdir. Tam anlamıyla 1538'de Osmanlı hâkimiyetine giren Yemen, 1638'ten 1849'a kadar geçen sürede Osmanlı hâkimiyetinden çıkmış ve imamların idaresinde kalmıştır. 1849'da başlan yeni Osmanlı hâkimiyetine karşı büyük isyanlar çıkmış ve asayiş tam olarak hiçbir zaman sağlanamamıştır. Bu isyanların çıkmasında çok çeşitli faktörler rol oynamış olmakla birlikte, Osmanlı padişahlarını halife olarak tanımayan Zeydi imamlarının etkisi bu faktörlerin başında gelmektedir. Bkz. Çakaloğlu 2009, 24-25.

mukaddem redif⁷³ taburundan (637 asker ve 18 memur), ayrıca Isparta'dan mukaddem rediflerden (798 asker ve 18 memur) toplanmıştır, hepsi Miralay Osman Bey komutasındadır. Cidde gemisi 16 Eylül'de Hudayda'ya [Yemen] doğru yola çıkmıştır. Kevin ayrıca, yine Osmanlı buharlısı "Tarsus", Antalya'dan mukaddem redif (700 asker ve 18 memur) ile Akseki ve Alanya'dan mukaddem rediflerden (798 asker, 18 memur) bindirmiştir, Son durağı Hudayda'dır⁷⁴.

"İki redif birliği Sandıklı ve Uşak'tan "Hasan Paşa" gemisiyle Hudayda'ya gönderilmiştir, bunlara 75 katır eşlik etmiştir. "Soyutlu" gemisi de Karahisar ve Simav'dan iki birlik ve 100 katırla Hudayda'ya gitmiştir⁷⁵.

"İzmir Askerî Komutanlığı'ndan gelen emirle birinci sınıf ihtiyat askerleri çağırılmıştır. Sayıları yaklaşık 8000 olduğu ifade edilmektedir⁷⁶.

"650 birlik Cidde'ye gönderilmiştir, bölgedeki askerî yetkililer Arabistan'da hizmet vermek için ihtiyat askerinden gönüllüler toplamaktadır. Amacın, 5000 kişi göndermek olduğunu öğrendim⁷⁷.

"Osmanlı gemisi "Saadet" 1800 ihtiyat askeri ile Cidde ve Hudayda'ya gitmek üzere İzmir limanından ayrılmıştır. Askerler şu limanlardan bindirilmiştir: 650 asker İzmit'te, 450 Mudanya'da, 100 Çanakkale'de ve 600 İzmir'de binmiştir. Askerlerin Hicaz'a gittiği bildirildi ancak bunlar söylentidir gerçek olan Yemen'e gidecekleridir, muhtemelen Büyükelçiliğimiz bunların aniden gönderilmelerinin sebebini öğrenebilecektir⁷⁸.

⁷³ Mukaddem redif: 1834 yılında kurulan "Redif Teşkilatı" zaman içinde yapılan yeniliklerle değişikliklere uğramıştır. 1869 yılında yapılan değişiklikle Redif teşkilatı "Mukaddem (birinci sınıf)" ve "Tali (ikinci sınıf) olarak ikiye ayrılmıştır. O tarihte altı yıl olan redif hizmetinin ilk üç yılı birinci sınıfta; ikinci üç yılı ikinci sınıfta icra edilmiştir. Daha sonra "Müstahfiz" sınıfının kaldırılmasıyla Redif teşkilatı, Mukaddem (birinci sınıf), Tali (ikinci sınıf) ve Salis (üçüncü sınıf) olarak teşkilatlanmıştır. Sınıflar da kendi aralarında "Kısm-ı evvel" ve "Kısm-ı sani" olmak üzere ayrılmıştır. Birinci kısımlar, nizamiye hizmetinde bulunmuş erlerden; ikinci kısımlar ise nizamiye hizmetinde bulunmamış erlerden kurulmuştur. 1894 yılında yapılan değişiklikle, Redif teşkilatında Mukaddem ve Tali sınıflar kaldırılmıştır. Bkz. *Genel Kurmay Başkanlığı* 1978, 206- 208, 214, 218.

⁷⁴ TNA. FO/195.1732.71. "Wratislaw'dan White'a", İzmir, 26 Eylül 1891

⁷⁵ TNA. FO/195.1732.72. "Wratislaw'dan White'a", İzmir, 3 Ekim 1891

⁷⁶ TNA. FO/195.1899.62. "Fitzmaurice'den P. Currie'ye", İzmir, 29 Temmuz 1895

⁷⁷ TNA. FO/195.1946.Şifreli telgraf. -Gizli-"Holmwood'tan", İzmir, 28 Nisan 1896

⁷⁸ TNA. FO/195.1946.31. "Holmwood'tan P. Currie'ye", İzmir, 28 Nisan 1896

“4 Mayıs'ta İstanbul'dan gelen “Ali Saip Paşa” buharlısı 35'i İstanbul'dan, 294 Çanakkale'den, 145 Akçay'dan ve 221 Dikili'den birlikleri getirmiştir. Gemiye dün gece 150 ihtiyat askeri bindirilmiş Cidde'ye gitmiştir. Hâlâ daha 1200 ihtiyat askeri kışlalarda askıda bir sonraki emirleri beklemektedir”⁷⁹.

“17 Mayıs'ta İzmir'den Cidde'ye ayrılan “Sakarya” gemisi, 300 İzmit'ten, 100 Mudanya'dan, 150 Çanakkale'den ve 450 İzmir'den bindirilen toplam 1000 asker almıştır. “Söğüt” Cidde'den terhis zamanı gelmiş askerleri İzmir'e getirmiştir. Buradan yaklaşık 100 acemi asker alarak 18 Mayıs'ta ayrılmıştır. “Bahr-i Cedit” Yemen'den terhis olacak askeri getirmiş, yaklaşık 100 acemi asker alarak İstanbul'a gitmiştir”⁸⁰.

Dedağaç'tan terhis zamanı gelmiş 2000 asker “Hasan Paşa” buharlısıyla⁸¹ ve Yemen'den de 2000 asker “Asır” buharlısıyla İzmir'e getirilmiştir. Buradan evlerine dağıtılacaktır. Ayrıca 742 kişiden oluşan başka bir birlik de Çeşme'den İzmir'deki garnizona katılacaktır”⁸².

İmam Hamidüddin'in 1904 yılında ölümü üzerine yerine geçen oğlu Yahya, kısa bir süre sonra günden güne büyüyen genel bir isyan başlattı. Yemen'deki şehirler ve karakolların çoğu isyancıların eline geçti. Vilayet ve ordu merkezi olan Sana kuşatılınca, bir kez daha Yemen'e dışarıdan takviye birlikler gönderilmesi zarureti doğmuştur⁸³. Bu sebeple Yemen'e İzmir çevresinden yapılan asker sevkiyatı, Yemen'den dönen askerlerin durumları, asker kayıpları İngiliz konsolosluğunca ayrıntılı bir şekilde rapor edilmiştir.

İlk rapor, dönen asker sayısı hakkındaki yanlış istihbaratla ilgilidir. Yemen'den dönen askerlerin sayısı hakkında verilen yanlış bilgi üzerine Büyükelçilik 29 Ağustos'ta “gizli” bir yazı göndermiştir. Konsolos Cumberbatch, 8000 asker indirildiğini bildirmiştir, oysa 4200 asker indirilmiştir. Normalde bu sayı kendisine de fazla görünmüş ancak, Cumberbatch, genellikle Türk gemilerinin tıka basa dolu olmasından dolayı bu sayıyı araştırmadan iletmiştir. Dikkatli bir tahkikat sonucunda, “Bezm-i Âlem” 2800, “Tir-i Müjgân” 1400 asker indirmiştir”⁸⁴.

⁷⁹ TNA. FO/195.1946.33. “Holwood'tan P. Currie'ye”, İzmir, 6 Mayıs 1896

⁸⁰ TNA. FO/195.1946.40. “Holwood'tan P. Currie'ye”, İzmir, 19 Mayıs 1896

⁸¹ TNA. FO/195.1946.52. “Shipley'den Herbert'e”, İzmir, 8 Haziran 1896

⁸² TNA. FO/195.1946.53. “Shipley'den Herbert'e”, İzmir, 10 Haziran 1896

⁸³ Çakaloğlu 2009, 27.

⁸⁴ TNA. FO/195.2235.61. Gizli. “Cumberbatch'tan Nicholas O'Connor'a”, İzmir, 6 Eylül 1906

İzmir İngiliz Başkonsolosluğunun Askeri İstihbarat Faaliyetleri (1878-1914)

“Türk gemisi “Tir-i Müjgan” Yemen’den 2. Ordu Komutanlığının Afyonkarahisar 7. Tümeninin 28. Alayından azalmış dört redif taburu getirmiştir. Aşağıdaki tablo reddedilemez biçimde Yemen koşullarından kaynaklanan ziyanı göstermektedir.

Tabur	Bindirilen taburlar (1905)	İndirilen taburlar(1906)
1	820 kişi	280 kişi
2	900 kişi	630 kişi
3	870 kişi	290 kişi
4	970 kişi	570 kişi
Toplam	3560	1760

“Kesin olarak gösteriyor ki kısa seferden hayatta kalanların büyük çoğunluğu hastaneliktir. Askerlerden bazıları birliklerinde büyük kaybın devam etmesinde soğuk hava ve kar fırtınalarının etkili olduğu dağlık arazilerden geçtikten sonra aniden sıcak ova içinde düştükleri duruma bağlamaktadırlar. Dawana (?) köyünden bir yıl önce 48 kişi gitmiş, 12 kişi dönmüştür. Seferden dönen komutanlardan öğrenildiğine göre, askeri harekâtlara ara verilmiştir ancak iki veya üç ay içinde bilfiil yeniden başlayacaktır”⁸⁵.

“Osmanlı gemisi “Taij” 27 Mart’ta 2. Ordu Komutanlığı’nın 27. Isparta Alayından bakaya kalmış 1300 askerlik süresi bitmiş asker getirmiştir. Bu askerler, gazete haberinin de onayladığı gibi, ücretleri ödenmediği için Yemen’de asi davranışlarda bulunmuştur. Cidde’ye yürümüşler ve bu sırada “Taij” gemisine bindirilmişlerdir. Ödeme için yaygara koparmışlar ve iki aylık ücretlerini Kamaran adasında⁸⁶, diğer iki aylık ödemeyi de Urla’da almışlardır. Hizmetleri süresince sadece bu kadar para alabilmişlerdir. Daha önceleri genellikle İzmir sokaklarında halkla beraber geçit düzenlenirdi, bu kez askerlerin perişan ve kirli görüntüleri onları gören herkesi kötü etkilemiştir. Komutanlarının onları kasten bu durumda bıraktığı, bunu da Yemen’de görev yapan ordunun ızdırabına halkın ilgisini çekmek için yaptığı

⁸⁵ TNA. FO/195.2235.64.Gizli. “Cumberbatch’tan Barclay’a”, İzmir, 28 Eylül 1906

⁸⁶ Kızıldeniz’in güney ucunda bulunan ada.

düşünülmektedir. Ayrıca onları getiren gemi, on gün süresince Urla'da karantinaya alınmıştır⁸⁷.

“Kuşadası'ndaki konsolos yardımcılığından alınan bilgiye göre, 7 Mart'ta “Besm-i Âlem” vapuru Ödemiş, Tire ve Kuşadası'ndan 3 ihtiyat taburu Hudayda'ya gitmek üzere ayrılmıştır. Her tabur 800 askerden oluşmuştur. Ödemiş taburunun komutanı, 11 memurla Kolağası Hamdi Bey, Tire taburu 10 memurla Kolağası Tevfik Bey ve Kuşadası taburu 12 memurla Kolağası Hayri Bey komutasındadır. Bu taburların hepsi ise Yarbay Ali Rıza Bey komutasındadır. Ayrıca, 150 at Kuşadası'ndan gemiye bindirilmiş ve 80 tanesi dört topla İstanbul'a yollanmıştır. Büyük miktarda cephane de gemilere bindirilmiştir”⁸⁸.

1896'da Beyrut'ta yapılan asker sevkiyatı İzmir İngiliz Başkonsolosluğundan gönderilen rapor ve telgraflara şu şekilde yansımıştır:

“Sayısı 2243 olan Denizli'den üç tabur redif askeri İzmir-Aydın demiryoluyla 19 ve 20 Haziran tarihlerinde İzmir'e getirildi, 21 Haziran'da, Beyrut'a “Nimet-Huda” ile yollandı”⁸⁹.

“27 Haziran'da Isparta ve Uşak'tan 766 ve 816 askerden oluşan redif birliği “Tarsus” buharlısıyla Beyrut'a gitmek üzere İzmir limanından ayrılmıştır”⁹⁰.

“Yaklaşık 2200 askerden oluşan Kara Hasan, Sandıklı ve Marmaris'ten gelen redif birlikleri İzmir limanından Beyrut'a gitmek üzere 30 Haziran'da Nimet-i Huda” ile ayrılmıştır. Yeni bir geminin İstanbul'dan gelmesi beklenmektedir”⁹¹.

“Mekke” buharlısı yaklaşık 400 askeri bırakıp; 423 at ve katırla Beyrut'a gitmek üzere 2 Temmuz'da İzmir limanından ayrılmıştır”⁹².

“15 Ağustos 1910'da, sekizinin İzmir Tugayını oluşturduğu dört tabur redif, Beyrut'a gitmek üzere ayrılmıştır. Manisa taburu Konya vapuruyla 12 Ağustosta ve Bornova İzmir Menemen taburları 14 Ağustosta Besm-i Âlem vapuruyla gönderilmiştir. Diğer taburlar nakliye ve yazlık kıyafetlerini beklemektedirler.

⁸⁷ TNA. FO/195.2266.16. “Cumberbatch'tan Nicholas O'Connor'a”, İzmir, 29 Mart 1907

⁸⁸ TNA. FO/195.2383.16. “Henry Barnham'dan Gerard Lowther'a”, İzmir, 9 Mart 1911

⁸⁹ TNA. FO/195.1946.60. “Shipley'den Herbert'e”, İzmir, 2 Haziran 1896

⁹⁰ TNA. FO/195.1946.65. “Shipley'den Herbert'e”, İzmir, 29 Haziran 1896

⁹¹ TNA. FO/195.1946.66. “Shipley'den Herbert'e”, İzmir, 1 Temmuz 1896

⁹² TNA. FO/195.1946.68. “Shipley'den Herbert'e”, İzmir, 4 Temmuz 1896

Havran⁹³ yurt dışı sefer kuvveti komutanlığından Mirliva Semih Paşa'nın İzmir'de olduğu bildirilmiştir⁹⁴.

Yirminci yüzyıl başlarında Balkanlardaki olayların odak noktası Makedonya olmuştur. İlk kez Bulgaristan'da kurulup *Makedonya* adını taşıyan komite tarafından 1902'de ortaya atılan Makedonya meselesi, Osmanlı Devleti'nden başka, Balkan devletlerini ve Büyük Güçleri ilgilendiren bir mesele haline aldı⁹⁵. Bölgede meydana gelen karışıklık ve isyanlara yönelik İzmir ve çevresinden sevk edilen askerler hakkında verilen istihbarat şöyledir:

“8 Mart 1905'te İzmir'deki Redif Birlikleri Genel Komutanı İstanbul'dan gizli emir almıştır. Bulgaristan'da vukuu bulan olaylar hakkındaki raporların kesin olması sebebiyle bölgedeki redif askerin acele bir harekât için hazır bulunması istenmiştir ki Türkiye'nin diğer bölgelerinde de benzer acil tedbirlerin alınması gerekli görülebilir⁹⁶.

“80 kişi Makedonya Jandarma birliğinde görev almak üzere, 248 kişi ise Selanik'e gitmek üzere ayın 7'sinde Türk gemisi “Sofya'ya” bindirilmiştir. 1. Sınıf Rediflere ait bu askerlerden bir kısmı koşullu olarak tabur başına altı asker oranında verilmesi emriyle Vilayet tarafından 432 askerden oluşturulmuştur. Bu bilgiyi Ekim ayında askeri ataşeye yaptığım görüşmeden tedarik ettim. Hizmet süresi ayda 130 kuruşla iki yıl olacaktır ve bu sürenin sonunda tam zamanlı redif eri olarak hizmet görmeye namzet olacaklardır⁹⁷.

“1. Ordu Komutanlığının 2. Alay 4. Taburu, 5 Ocak 1908'de İzmir'den Selanik'e gitmek üzere ayrıldı, bu birlik aynı alayın 2. Taburunun yerini almıştır⁹⁸.

II. Meşrutiyet'in ilanının ardından orduda yaşanan hareketlilik konsolosluk tarafından gözlemlenmiştir. Askeri yetkililerin III. Ordu

⁹³ Havran, Hawran veya Hauran; günümüzde Suriye'nin güneyinde bulunan bir bölgedir. 1910 Nizamnamesine göre yapılan 1911 teşkilatlanmasında 5. Redif Müfettişliğine bağlı olarak “Havran Askeralma Dairesi” bulunmaktadır. Bu daireye bağlı “Mece, Erze'a, Kunetra, Dera, Suveyde, Busra (Eskişam) ve Aclun” Redif Taburları bulunmaktaydı. Havran Asker alma Dairesi'nin özelliğine binaen 1910 ve daha önceki senelerde de görev yaptığı değerlendirilmektedir. Bkz. *Genel Kurmay Başkanlığı* 1971, 180.

⁹⁴ TNA. FO/195.2360.70. “Henry Barnham'dan Gerard Lowther'a”, İzmir, 15 Ağustos 1910

⁹⁵ Bkz. Karal 1988, 146-161.

⁹⁶ TNA. FO/195.2209.10.Gizli. “Cumberbatch'tan Nicholas O'Connor'a”, İzmir, 10 Mart 1905

⁹⁷ TNA. FO/195.2235.78.Gizli “Cumberbatch'tan Barclay'a”, İzmir, 11 Aralık 1906

⁹⁸ TNA. FO/195.2300.28. “Heathcoat Smith'ten Barclay'a”, İzmir, 20 Mart 1908

Komutanlığı birliklerini yetiştirmek üzere sıkı bir meşguliyet içinde oldukları bildirilmiştir.

“Aydın vilayetinin her tarafından ihtiyat askerleri her gün İzmir’de göreve alınarak en kısa sürede teçhizatlandırılmış olarak Selanik’e yollanmaktadırlar. Kışlalar askerleri barındırmada yetersiz kalmakta, hanlar dolmuştur. Bu “İhtiyat” seferberlik hizmeti üç ordu için de geçerlidir”⁹⁹.

“İhtiyat askerlerinin gemilere bindirilme emri geri alındı ve askerler evlerine dönmektedir. 29 Mart 1909’da Sofya ve Selanik’ten 300 ve Maria ve Selanik’ten 1100 ihtiyat askeri Hacı Davut Şirketiyle taşınmıştır”¹⁰⁰.

15 Mayıs 1909’da Büyükelçilikten gelen genelgede İzmir’deki askerî kuvvetlerin güçlendirilmesi ve şehrin savunması hakkında istihbarat toplanması istenmiştir. Buna göre;

“Askerî kuvvetler, 2. Ordu Komutanlığının (yaklaşık 750 kişi) 10. Alay 2. Taburundan oluşmaktadır ve Hükümet Konağı ile Karataş’ın dış mahalleleri arasında yerleştirilmiştir. Ayrıca, Sancak Kalesinde Hamidiye istihkâmında Çanakkale komutanlığına bağlı 400 topçu subayı vardır bunlardan 20 kişi kışlalardaki birkaç topu kullanmak amacıyla gönderilmiştir. Burada iki bataryanın her birine 6 top ve her topa 4 asker düşmektedir. Kalede, üçü 14 cm. olan 7 Krupp topu ve üç adet eski 8 cm’lik top mevcuttur, bunların Türk-Yunan savaşından kalma oldukları söylenmektedir. İzmir’in savunmasının sadece Kale’den yapılması, İzmir’deki Britanya uyruklarının güvenliği açısından sakıncalıdır. Şehrin savunmasına yönelik herhangi bir yenilenme veya geliştirme yapılmamıştır, sadece bir adet Türk[lere ait] yandan çarklı korvet [hafif savaş gemisi] limanda bulunmaktadır”¹⁰¹.

2 Mayıs 1910’da, Büyükelçiliğe Denizli Tugayı rediflerinin Selanik’e gitmek üzere henüz ayrıldığı veya ayrılma emri altında oldukları şu ayrıntılarla bildirilmiştir¹⁰².

⁹⁹ TNA. FO/195.2300.111. “Henry Barnham’dan Gerard Lowther’a”, İzmir, 27 Ekim 1908

¹⁰⁰ TNA. FO/195.2331.25. “Henry Barnham’dan Gerard Lowther’a”, İzmir, 1 Nisan 1909

¹⁰¹ TNA. FO/195.2331.51.Gizli. “Henry Barnham’dan Gerard Lowther’a”, İzmir, 29 Mayıs 1909

¹⁰² TNA. FO/195.2360.28. “Henry Barnham’dan Gerard Lowther’a”, İzmir, 2 Mayıs 1910

İzmir İngiliz Başkonsolosluğunun Askeri İstihbarat Faaliyetleri (1878-1914)

Birlik adı	Sayı	Ayrıldığı tarih
Sarayköy	800	30 Nisan
Denizli	700	2 Mayıs
Tavas	800	3 Mayıs (ayrılacak)
Karaağaç	800	En kısa zamanda
Muğla	800	En kısa zamanda
Melisa ¹⁰³	800	En kısa zamanda
Marmara	-	Aydın'dan İzmir'e gelecek vapur bulunmazsa doğrudan gidecek

“23. İzmir Tugayından oluşan sekiz tabur redif, 30 Ağustosta İzmir'den ayrılmıştır. Ayrıca, Alaşehir 46. Alay 3. Tabur ayın 25'nde “Müsavat” ile Turgutlu, Kula 4. Taburu “Besm-i Âlem” ve Akhisar 2. Tabur “Konya” ile ayın 28'nde ayrılmıştır”¹⁰⁴.

1911-1912 yıllarında Osmanlı ile İtalya arasında cereyan eden Trablusgarp Savaşı'nda, İtalya'nın savaşı Akdeniz adalarına ve Anadolu'ya yayma tehdidi¹⁰⁵ söz konusu olmuştur. Başta Rodos olmak üzere adaların işgali, İzmir'in saldırıya uğrama ihtimali, bölgede askeri hareketliliği ve yoğun diplomatik faaliyetleri gerekli kılmıştır. Özellikle İzmir'in saldırıya uğrama ihtimali, İzmir'de yaşayan veya ticaret yapan İngilizlerin şikâyetine yol açmıştır. İzmir'de ve çevresinde güvenlik, ulaşım, haberleşme ve ekonomik sorunlar konsolosluk raporlarında yer almıştır.

İzmir'deki İngiliz Başkonsolosluğunun, öncelikle İzmir'in ve bölgenin savunma durumu hakkında istihbarat toplamaya gayret gösterdiğini görüyoruz:

“Askerî ataşenin verdiği bilgiye göre 11 Ekim'de İstanbul'dan trenle 83 topçu askeri gelmiştir. Bunların yanlarında getirdikleri at, silah ve cephanelere ait ayrıntılı bilgiler şunlardır: Ağır kalibreli olarak nitelendirilen, iki parçaya bölünmüş ve her bir parçanın bir arabada altı atla çekilen 11 top, üç araba cephane ve bir araba 72 atla süslü koşum takımı. Toplar aynı gece Sancak

¹⁰³ Melissa, antik yerleşim olarak bugün Afyon ilinde Şuhut ve Balçıkhisar kasabası yakınlarındadır.

¹⁰⁴ TNA. FO/195.2360.76. “Henry Barnham'dan Gerard Lowther'a”, İzmir, 30 Ağustos 1910

¹⁰⁵ Bkz. Childs 2008, 148-149.

*Kalesine kale duvarındaki girişe alınmıştır. Fakat muhtemelen kalenin arkasındaki tepelere yerleştirmeyi planlamaktadırlar*¹⁰⁶.

Türk-İtalyan Savaşı'nın başlamasıyla ilgili askeri seferberlik bilgileriyle haberler özellikle adalardan, konsolosluk yardımcılarında gelmiştir. Konsolos Yardımcısı Hadkinson, 140 kasa cephaneye 2000 askerin Dikili'den Midilli adasına geçirildiğini bildirmiştir. Bunlardan 1600'ü redif (alayı belirtilmemiş) ve 400'ü 2. Ordu Komutanlığı, 18. Alay, 2. Bölükten muvazzaf askerdir. Midilli Adası kalesi büyük bir askerî kuvvet yerleşmediğinden zamanla silahtan tecrit edilmiştir ve Hadkinson, yetkililerin Hıristiyanlara ait Kilise, okul ve Yunan Hastanesini kullanmak zorunda kalacaklarını, eğer böyle olursa çok sayıda Hıristiyan'ın askere alınacağını düşünülmesi gerektiğine dikkat çekmiştir. Ayrıca konsolos yardımcısı Biliotti, ayın 24'ünde 130 asker ve 50 jandarmanın yelkenli gemilerle Marmaris'ten geldiğini bildirmiştir¹⁰⁷.

Midilli ve Sakız'dan gelen raporlarda; yetkililerin, kısa süre içinde İtalyanların saldırıda bulunacağı inancıyla adaların korunmasına yönelik acil tedbirler aldıkları bildirilmiştir. Midilli konsolos yardımcısı Hadkinson'ın raporunda; şehrin açık alanlarına avcı çukurları kazıldığı, 400 tüfeğin yerli Türklere dağıtıldığı, memurlar, telgraf ve postacılar ile devlet arşivlerinin Hükümet Konağı'ndan Osmanlı Bankasına ve çok sayıdaki Türk kadın ve çocuğun İstanbul'a yollandığını ifade edilmiştir. Sakız konsolos yardımcısı Anamissaki'nin raporunda ise; Sakız'ı çevreleyen tepelerin tahkim edildiği, Çeşme'den küçük takviye birliklerin getirildiği, Türk kadın ve çocuklarının bölgeden uzaklaştırıldıkları bildirilmiştir¹⁰⁸.

Büyükelçilik, Sisam (Samos) adında alınan tedbirler hakkında bilgi talep etmiş, bunun üzerine Konsolos Yardımcısı Marc, savaş başladıktan sonra adaya 500 asker getirildiğini, bunların barınması için Vathy'de kışla inşasını yürütmek için herhangi bir adım atılmadığını; askerlerin, şehrin birçok bölgesinde ordugâh kurmuş olduğunu bildirmiştir¹⁰⁹.

Adaların İtalyan işgaline uğramasının ardından savaşın İzmir'de kendisini hissettirmesi kaçınılmaz olmuştur. Başkonsolos Barnham, son olarak İzmir'in İtalyan saldırısına karşın Osmanlı yetkililerinin aldığı tedbirleri ve durumun kendilerini nasıl etkileyeceği konusunda şu uzun raporu yazmıştır:

¹⁰⁶ TNA. FO/195.2383.74. "Henry Barnham'dan Gerard Lowther'a", İzmir, 13 Ekim 1911

¹⁰⁷ TNA. FO/195.2383.81. "Henry Barnham'dan Gerard Lowther'a", İzmir, 2 Kasım 1911

¹⁰⁸ TNA. FO/195.2383.83. "Henry Barnham'dan Gerard Lowther'a", İzmir, 9 Kasım 1911

¹⁰⁹ TNA. FO/195.2383.106. "Henry Barnham'dan Gerard Lowther'a", İzmir, 29 Aralık 1911

İzmir İngiliz Başkonsolosluğunun Askeri İstihbarat Faaliyetleri (1878-1914)

“İzmir’de geniş sayıda askerin varlığı sebebiyle, limanda güçlü bir silahlanma, su altı mayını, kruvazör ve torpido bot bulunmaktadır. Bütün niyet ve amaç İzmir’i müstahkem bir yer yapmaktır. İtalyan Hükümeti’nin saldırı kararında İzmir’in uygun hedef noktası olarak gördüğü, gemilerini göndererek bombalayacağı yönündedir.

Yetkililer, en son Türk gambotlarının Beyrut’ta bombalanmasını bir uyarı olarak almaktadırlar. Açıkça, yakında İzmir’e benzer bir saldırının yapılabileceğini ve bu ihtimale karşı hazırlıklı olmayı düşünmektedirler.

Şimdi şehirde ve yakın çevresinde 5000’den fazla asker olduğuna inanıyorum, diğer askerler de Kilizman’da, Gülbahçe’de, Karaburun yarımadasındaki Mordoğan, Sahip ve Çeşme’de ordugâh oluşturmuştur.

Limana giriş kapısı olan Sancak Kalesi ve Körfezin güney tarafındaki Urla’ya uzanan nakliye yolu 15 santimetrelik toplarla silahlandırılmış; gözetlemeye uygun tüm noktalarda toplar ve havan topları muhtemelen ateşe hazırdır.

10 Aralık’ta göndermiş olduğunuz yazıda tarafıma iletilen açıklamada İstanbul’dan İzmir’e yollanan üç adet gemi iskeletinin yetkililerce hangi amaç için kullanıldığını rapor etmem istenmişti.

Bu gemiler, yaklaşık on gün önce, kalenin biraz üzerinde kanaldaki bir noktaya dördüncü bir gemiyle (eski bir yandan çarklı) getirilene kadar körfezin kuzey tarafında demirli kaldı. Bunlar safrayla doldurulacaktır ve zamanı gelince kanalın ortasına boşaltılarak, işgal donanmasının girişi engellenecektir.

Gerçekten ihtiyaç yokken gemilerin erken batması kayda değer bir endişe olmalıdır, zira limanın girişi posta vapurlarına kapanacaktır. Dün Eastern Telegraph Company müdürüne, Türk telgraf istasyonunun İzmir’den 11 kilometre içeride Nymphio köyü tepelerine taşındığı bilgisini verdim.

İstanbul ve vilayetteki şehirlerle haberleşmek için burada bir telgraf merkezi kuruldu. Nymphio’dan çıkan hat Manisa’daki telgraf sistemiyle birleşerek İstanbul ile diğer hat Paradise’taki telgraf sistemiyle birleşerek iç bölgelerle haberleşmeyi sağlanacaktır.

Kuşkusuz yeterli miktarda top Nymphio'ya istasyonu korumak üzere gönderilecektir. Bu değişikliğin etkisi, faaliyete geçildiğinde İzmir'in dünya ile iletişimini kestiğinde ortaya çıkacaktır

Yetkililerin niyeti ilk etapta telgraf hattını Doğu yoluyla hattın Suriye'ye uzandığı nokta olan Çeşme'den Türk telgraf hattından geçirmek, Eastern Telegraph Şirketinin Urla ve Çeşme'deki operatörlerini kaldırmaktır.

İzmir'den Nymphio'ya gidip-gelecek atlı ulak olmaksızın sizinle [Büyükelçi] haberleşemeyeceğim ve anladığım kadar istasyonda Avrupalı operatör bulunmayacağı için bütün mesajlar Türkçe gönderilmek zorundadır.

Bu ve yetkililerin demiryolundan ve medeniyetten uzak tepelerde gizli bir noktayı seçmiş olması, Avrupalılara olan güvensizliklerini ve bütün haberleşmeyi kendi ellerinde tutmak istediklerini akla getirmektedir.

Yetkililerin bu konuda ciddi oldukları, dün sabah bir grup operatörün Nymphio'ya büyük miktarda telgraf hattı ve tesisatıyla gitmelerinden anlaşılmaktadır.

The Eastern Telegraph Şirketi Müdürü ne gibi olayların meydana gelebileceği konusunda bilgilendirildi.

Ayrıca, devlet arşivlerinin acil durumda Aydın'a taşınması için düzenlemelerin yapıldığını öğrendim”¹¹⁰.

Sonuç

İzmir İngiliz Başkonsolosluğu, İngiliz Hükümeti'nin resmî temsilcisi olarak, Osmanlı İmparatorluğu'nun en önemli ticaret merkezlerinden bir olan İzmir ve hinterlandı Batı Anadolu'nun askerî durumunu, seferberlikler ile diğer askerî hareketlilikleri aksatmadan Büyükelçiliğine veya Dışişleri Bakanlığına iletmiştir. Raporların hacmi, konsolosların en önemli siyasi faaliyetlerinden biri olarak buldukları ülkenin askerî kuvvetleri ile seferberlik durumları hakkında istihbarat toplama ödevinden çok daha fazlasına işaret etmektedir. Bu istihbaratın 1878 Berlin Antlaşması ardından İmparatorluğun toprak bütünlüğünün korunması yerine kontrollü paylaşımına dönüştüğü yıllarda; İzmir'i işgal önerisinden başlayarak, İtalya ile nüfuz paylaşımına uzanan bölgedeki

¹¹⁰ TNA. FO/195.2396.30.Gizli. “Henry Barnham'dan Gerard Lowther'a”, İzmir, 7 Mart 1912

İzmir İngiliz Başkonsolosluğunun Askeri İstihbarat Faaliyetleri (1878-1914)

uygulamasının Birinci Dünya Savaşı ve sonrası kararlara zemin hazırladığı düşünülmelidir.

Başkonsolosluğun sorumlu olduğu idari bölgenin genişliği; kendisine bağlı yardımcı konsolosluk ve temsilcilikleri ile Osmanlı idari teşkilatlanmasına göre Aydın vilayetinin tamamını, Karesi vilayetine bağlı Ayvalık kazasını, Konya vilayetine bağlı Teke sancağının tümünü, Sisam Adası dışında Cezayiribahrisefid vilayetine bağlı tüm sancakları ve onlara bağlı adalar olmak üzere dört vilayeti kapsıyor olması, söz konusu istihbarat faaliyetinin önemini artırmıştır. Anadolu'dan Balkanlara, Kuzey Afrika'ya, Yemen'e, Girit'e ve İmparatorluğun diğer bölgelerine İzmir'den yapılan asker ve silah sevkiyatı ile bölgedeki asker ve teçhizat varlığı, İngiliz Hükümeti'ne aksatılmadan servis edilmiştir. Askerî istihbaratın tek yönlü ve rutin işler olarak konsoloslukların merkeze yolladığı bilgiler olmadığı görülmüştür. Merkezin doğrudan bölgedeki gelişmelerden haberdar olmak, şüpheleri gidermek gibi amaçlarla konsolosluklardan askerî istihbarat talebinde bulunulduğuna sıkça rastlanmıştır. Şüphesiz bu bilgiler, İngiliz Hükümetince Osmanlı İmparatorluğu üzerinde oluşturulan siyasetin şekillenmesinde etkili olmuştur.

Ayrıca, araştırmacılar tarafından şimdiye kadar ifade edilen ancak daha çok iddia niteliğinde kalan; Osmanlı İmparatorluğu'ndaki İngiliz konsolosluklarının siyasi eylem ve faaliyetlerde bulunduğu bilgisi, askerî istihbarat konusu esas alınarak İzmir'deki İngiliz Başkonsolosluğunun rapor ve yazışmalarının incelenmesi sonucunda ispatlanmıştır.

BİBLİYOGRAFYA

a- Arşiv Belgeleri

The National Archives (TNA), Londra

FO 195/1307, 1378, 1518, 1547, 1586, 1650, 1656, 1693, 1732, 1899, 1946, 1990, 2030, 2065, 2209, 2235, 2266, 2300, 2331, 2360, 2383, 2396' nolu defterler.

Cab. 37/3, 1880 No 63.

1881 [C.2752] [C.2758] **Correspondence respecting Montenegrin Frontier**, Türkiye No: 2 (1881), Londra 1881.

b- Basılı Eserler

- Anderson 2010 Matthew Smith Anderson, *Doğu Sorunu 1774-1923 Uluslararası İlişkiler Üzerine Bir İnceleme*, Çeviren: İdil Eser. 2. basım, İstanbul.
- Byrd 1972 Peter Byrd, "Regional and Functional Specialization in the British Consular Service", *Journal of Contemporary History*, 7:1/2 (1972: Ocak/Nisan): 127-145.
- Çakaloğlu 2009 Cengiz Çakaloğlu, "Yemen İsyanı ve Tokat Redif Taburu (1905-1906)", *Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi* I, 24-46.
- Childs 2008 Timothy W. Childs, *Trablusgarp Savaşı ve Türk-İtalyan Diplomatik İlişkileri*, Çeviren: Deniz Berktaş, İstanbul.
- Düstûr, I. Tertip* c. V, Ankara 1937.
- Genelkurmay Harp Tarihi Başkanlığı* 1964
1897 Osmanlı-Yunan Harbi, Ankara.
- Genel Kurmay Başkanlığı*, 1971
Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi, III/6 (1908-1920), Ankara.
- Genel Kurmay Başkanlığı*, 1978
Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi, III/5 (1793 -1908), Ankara.
- Karal 1988 Enver Ziya Karal, *Osmanlı Tarihi VIII*, Ankara.

İzmir İngiliz Başkonsolosluğunun Askeri İstihbarat Faaliyetleri (1878-1914)

- Kocabaşoğlu 2004 Uygur Kocabaşoğlu, *Majestelerinin Konsolosları İngiliz Belgeleriyle Osmanlı İmparatorluğu'ndaki İngiliz Konsoloslukları (1580-1900)*, İstanbul.
- Platt 1971 D.C.M. Platt, *The Cinderella Service*, Cambridge.
- T.C. Milli Savunma Bakanlığı, "Teşkilat-ı Umumiye Askeriye Nizamnamesi, 1329 (1913)", Osmanlı Ordu Teşkilâtı, Ankara, 1999.

Funda Adıtar

Funda Aditatar

